



מגיד דבריו ליעקב



שיחות ומאמרים בעניני

חג החנוכה

משיחותיו ודרשותיו של הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת כף החיים

כסליו תשע"ח

עיה"ק ירושלים תובב"א



כל הזכויות שמורות

ניתן להשיג

בישיבת כף החיים

רח' אהלי יוסף 14 ירושלים

02-5022777

בכל עניני הספר

ניתן לפנות למכון מגיד דבריו ליעקב:

052-7658892

052-7622629

A7658892@gmail.com

עימוד: קסירר 054-8492943

פתח דבר

חיבה יתירה נודעה למועד המקודש והמרומם חג החנוכה אצל רבותינו גדולי ומאורי הדורות, אשר הפליגו תמיד בשבחם ובמעלתם של ימים אלו.

בבני יששכר (כסליו, מאמר ב, י) רמז בשמו של **"מתתיהו"** כהן גדול, כי הוא בגימטריא **"ראש השנה"**, לאמר: כשם שבראש השנה נפתחים שערי שמים לתפילותיו ובקשותיו של כל יהודי, עד שיכול הוא להתפלל אף על ניסים כפקידת עקרות, וכדומה, כך גם בימי החנוכה נפתחים שערי שפע ורצון ואפשר לבקש בהם על כל דבר וענין נצרך, גם על אותם הדברים אשר במשך השנה קשים הם להשגה הרבה יותר.

ובשם רבי ישראל מרוז'ין זיע"א מובא, שמה שיכולים הצדיקים הגדולים ביותר לפעול ברגעים הנעלים ביותר בשנה, רגעי תפילת נעילה, יכול לפעול כל יהודי פשוט ב'זאת חנוכה' (אביר יעקב מהדו"ח, חנוכה).

מובן הדבר, שלא על חינם התבטאו רבותינו בלשונות שכאלו, ויש ענין גדול ועומק נפלא בחג החנוכה, אשר לכך גדולה כל כך השפעותיו. אך פשוט הוא, כי שומה על כל איש נלבב לברר וללבן את מהות וענין חג החנוכה, בכדי להבין ולהשכיל, ולדעת את אשר לפניו.

ובלאו הכי, הן כבר אמרו רבותינו במסכת מגילה (ד.) **"משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג"**, וכתב השל"ה הקדוש (תצוה יב) **"כן הוא גם ענין חנוכה"**. הלא טעם אחד לכולם, שיהיה יהודי יודע את ענין הימים הבאים עליו, מעלתם ומצוותם.

אשר על כן, שבח והודאה ניתן לבורא עולם אשר גברו עלינו חסדיו יתברך שמו, וזיכנו לעת הזאת בהופיע ובהגלות אור יקר ובהיר, קובץ דרשותיו ושיחותיו של מורינו ורבינו הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א, אשר הולך ומקיף כחוט השני את עניניו השונים של חג החנוכה, בבהירות נפלאה ומאירה, בדרכו המיוחדת לו.

קונטרס זה, הוא החמישי שבסדרת 'מגיד דבריו ליעקב - מועדי השנה'. מזה כשלוש שנים אשר זוכים אנו להוציא לאור ולהביא לדפוס את מאמריו של רבינו על המועדים השונים, וזכינו והדברים נתקבלו בחיבה ובאהבה בכל אתר ואתר. רבים הם שאמרו, מי יראנו טוב לשוב ולרדות מיערת הדבש, להגיש לפנינו שלחן ערוך בכל מטעמים ומיני מגדים, לדעת את המעשה אשר נעשה ואת הדרך הטובה אשר נלך בה ונמצא מרגוע לנפשנו.

עתה לאחר עמל ויגיעה מרובה, הננו זוכים לברך על המוגמר ולהעלות קובץ זה על שולחן מלכים - מאן מלכי רבנן. אין ספק, כי דרשותיו החצובות מעומק לבו הטהור של רבינו שליט"א, אשר בהם מעמידנו בקרן אורה ומורה דרכנו - דרך עבודת ה', יפלו מסילות ויאירו דרך נתיבות לכל אשר נדבה אותו רוחו לדרוש ולתור בחכמה, ויהיו לעזר לכל אחד באשר הוא בבואו אל הקודש לדעת את ענין ימי החנוכה, ולסיוע לכל המבקש ודורש בדבר ה' - לעלות אל הר האלהים.

וזאת למודעי, כי למרות השתדלותנו להביא את הדברים כנתינתן, למען סדר ועריכת הדברים שלחנו ידינו בקצה היריעה, על כן פשוט הדבר וא"צ לפנים שאם תמצא טעות - אתנו תלין משוגתינו, ותקוותינו שלא תצא תקלה תחת ידינו.

ובצאתנו את הקודש ברכת מודים דרבנן נשגר קמיה רבינו שליט"א המאיר דרכינו ומפלס נתיבותינו באורחות התורה ועבודת ה', שיזכה להמשיך את מלאכת הקודש להגדיל תורה ולהאדירה ולהפיץ מעינותיו חוצה מתוך שלום ושלוה בריות גופא ונהורא מעליא, ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור ודור, עדי נזכה לגאולתם השלימה של ישראל במהרה בימינו, אכ"ר.

מכתב ברכה ותודה

בס"ד. יום שלישי טו"ב כסלו תשע"ח. ירושלם ת"ו.

ואני אגיד לעולם אומרה לאלהי יעקב וגו', הללויה אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה וגו', מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, תבענה שפתי תהלה לאל הגדול הגבור והנורא, על רוב וגודל חסדיו עלי תמיד, ועתה בחמלתו זכני שיצאו לאור עולם חלק משיחות מוסר אשר השמעתי במקהלות, בחסד האל עלי, ברוך הוא וברוך שמו.

ואכתוב בקצרה ענינו של חיבור זה, הנה חבר חברים מחוכמים בני תורה מובהקים שליט"א, אשר נשאם ונדב לבם הטהור וראו לנכון לתועלת הציבור הקדוש הי"ו, שוחרי תורה ותושיה, להעלות על גבי הכתב ולהדפיס כספר אשר יעמוד לימים רבים בעזה"י, ממה שחנני השי"ת בעוצם וגודל חסדיו לדרוש לפני הרבים, והוקלט בקלטות רבות, והם הי"ו עשו את מי שאינו זוכה כזוכה, ועמלו טרחו וסדרו מהדברים הנשמעים, וערכו ספר זה בסדר נכון, בשפה ברורה, דבר דבור על אופניו, ובחרו לקראו בשם **מגיד דבריו ליעקב**, וכל זה שלא על מנת לקבל פרס אלא לזיכוי הרבים בלבד, וזכות הרבים תלוי בהם, איישר חילייהו לאורייתא, ושכמ"ה.

ותלי"ת חפץ ה' בידם צלח וכבר יצאו לאור ספרי מגיד דבריו ליעקב על חג השבועות ועל חג הסוכות, על חג הפסח ועל פורים, ועתה בחמלת וחסד השי"ת יוצא לאור חלק נוסף של "מגיד דבריו ליעקב", והוא בעניני המועד הקדוש והמרומם **חנוכה**, אשר רבותינו נ"ע רבות הפליגו ברום מעלתו ועוזו נוראותיו ונפלאותיו של מועד קדוש זה, ורבינו הגדול בעל חתם סופר זצ"ל גילה ממה שנגלה לו מסוד ה' ליראיו, כי סודות התורה התגלו למשה רבינו ע"ה בימי חנוכה כמובא בספר מנהגי החתם סופר (ר"פ ט') ועיין בחיבורי דברי יעקב חיים ח"א (סימן י"ז דף פ') ואכמ"ל.

למיעוט הזמן ולריבוי טרדותי אשר הקיפוני בהיקף כל הראש (ל"א), עברתי בריהטא על כל הספר, ואחשוב שעשו מלאכתם נאמנה בטוב טעם ודעת, ואין לי אלא להודות להם ולברכם מקרב לב אוהב שיעלו מעלה מעלה בתורה ויראת שמים טהורה, ויהיה שבתם בבית ה' כל ימי חייהם, השי"ת ימלא כל משאלות לבם לטובה ולברכה לעבודתו ית"ש, וחפץ ה' בידם יצלח להגדיל תורה ולהאדירה, וימצאו הדברים חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, ויעשו הדברים פרי לטובה, ישוטטו רבים ותרבה הדעת, אמן ואמן.

כעתירת הצעיר

החותם בתודה מרובה לחי העולמים

המודה לשעבר וצועק על העתיד

יעקב חיים סופר

תוכן הענינים

ז	הארת ימי החנוכה בכל שנה ושנה
י	מלחמת יון בתורה הקדושה ובפרט בתורה שבע"פ
יד	מלחמת יון בחוקי התורה
יז	חוקי התורה הם מבחן לאמונתו של האדם
כ	שורש גזירות היוונים הוא הכחשת ההשגחה העליונה
כא	מלחמת יון בקידוש החומר
כה	נצחון החשמונאים בזכות עסק התורה
כט	נצחון החשמונאים בזכות התשובה
ל	ימי החנוכה - ימי תשובה
לה	בדבר הקלקול שם יהיה התיקון
לח	על האדם להיות תמיד מוסיף והולך
מב	כל המקודש מחבירו חרב מחבירו
מה	ה' עומד תמיד לימינם של ישראל
נ	קץ שם לחושך - מעלת היסורים
נז	יסורים של תורה
ס	הדור שלנו - דור המירוק
סב	חנוכה - חג החינוך
סז	ריבוי הצדקה בחנוכה



הארת ימי החנוכה בכל שנה ושנה

הגמרא במסכת שבת (כא:) בסוגיא העוסקת בהלכות חנוכה, מביאה ברייתא המספרת על שום מה נקבעו ימים אלו לימי הלל והודאה להשי"ת.

כך לשון הברייתא: "תנו רבנן, בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון [כלומר, בשמונת ימי החנוכה האלו יש איסור לספוד למתים או להתענות, שכן בימי החנוכה יש מצוה לשמוח, וכלשון הרמב"ם (הל' מגילה וחנוכה פ"ג ה"ג)], שששנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה".

ולכאורה יש כאן פליאה גדולה. אם אכן ראו חכמים בעיני שכלם והכריעו בחכמתם כי חג החנוכה ראוי הוא להקבע לזכרון עולם בכל שנה ושנה להלל ולהודאה, מדוע המתינו שנה שלימה ורק בשנה הבאה כאשר משמשו ימי החנוכה לבוא שוב תקנו אותם לחג ולמועד? מאיזה טעם חיכו חכמים "לשנה אחרת" - כלשון הגמרא - ורק אז "קבעום ועשאו ימים טובים"? הלוא תיכף ומיד, באותה השנה בה אירע הנס, במוצאי היום השמיני, היה להם לתקן ולקבוע ימים אלו להיותם ימים טובים לדורות עולם, לא כן?!

התשובה לשאלה זו, טומנת בחובה יסוד גדול, הרמוז כאן בדברי רבותינו.

נקדים הקדמה קצרה. עם ישראל, מאז היותו עם סגולה, זכה להשגחה מיוחדת מאת הבורא. בכל דור ודור רבים הם העומדים עלינו לכלותנו, אך לעולם אין הקב"ה שוכח את בניו אהוביו, ותמיד חש להושיענו בניסים באותות ובמופתים. התורה הקדושה וכל ספרי הנביאים מלאים

מסיפורי ותיאורי הניסים שנעשו לישראל, החל בעשרת המכות ויציאת מצרים, וכלה בנס פורים, שהוא הנס האחרון שאירע לישראל המסופר על ידי הנביאים (כמבואר ביומא כט.).

והנה לכשנתבונן בכל הניסים שנעשו לישראל, נבחין בדבר פלא. יש ניסים שנעשו לישראל, ונקבע זכרם לדורות, כגון נס יציאת מצרים אשר נחגג על ידינו בכל שנה ושנה בחג חרותנו - חג הפסח, או נס פורים שנקבע להיותו מועד לדורות עולם בכל שנה ושנה בי"ד וט"ו אדר. וכן ישנם ניסים נוספים שאנו זוכרים אותם מדי שנה בשנה.

לעומת זאת, ישנם עוד הרבה ניסים רבים ועצומים שאירעו לישראל במהלך הדורות, ולא ראינו ולא שמענו שקבעום לימים טובים או שתקנו איזה זכר להם. למשל, בספר יהושע (פ"י) מסופר כיצד יהושע נלחם במלכי האמורי וניצח אותם נצחון גדול, וכאשר נסו האמוריים מפניו ציוה יהושע ואמר "שמש בגבעון דום וירח בעמק איילון", ונעמדה השמש למשך שעות ארוכות [ונחלקו בגמרא בעבודה זרה (כה). אם עמדה השמש כ"ד שעות, ל"ו שעות או מ"ח שעות]. והמהר"ל מביא (גבורות ה' הקדמה שניה) שאותה השמש לא עמדה אלא בגבעון, אבל בשאר יישובי העולם נהגה כמנהגה, שקעה וזרחה למחרת. וזהו דבר שאין בכח השכל האנושי להבין, כיצד יתכן שאותה השמש ששוקעת וזורחת במקום אחד עומדת משך זמן רב במקום אחר, והרי זהו נס עצום ושידוד מערכות הטבע באופן מוחלט, אך לא מצאנו שהנביאים תקנו יום טוב לזכר הנס המופלא.

כך גם בספר שופטים, בו מסופר (בפ"ז) על גדעון מלך ישראל שנשלח ע"י הקב"ה להלחם במדין ועמלק שרמסו את ישראל, וניצח אותם. ואיזה יחס היה בין צבא מדין ועמלק לבין צבאו של גדעון? - הכתוב מעיד שצבא מדין היה רב כחול אשר על שפת הים, ואילו צבאו של גדעון כלל שלוש מאות אנשים בלבד! ולא ראינו שתקנו רבותינו יום הלל והודאה לזכר הנס הנפלא.

וגם במלחמת חזקיהו עם סנחריב היה כך, כאשר עלה סנחריב להלחם על ירושלים ואיתו מאה שמונים וחמשה אלף ראשי גייסות, כלומר, מאה שמונים וחמשה אלף מפקדים [כמבואר בגמרא בסנהדרין צה:], אשר לכל אחד ואחד מהם חיילים רבים. מחנה עצום. והקדוש ברוך הוא ברחמיו על ישראל עשה להם נס ופלא, ושלח את מלאכיו ממרום שכילו את צבאו האדיר של סנחריב בלא השתדלותם של חזקיהו וישראל כלל וכלל. והנה זה פלא, למרות הנס המופלא הזה, חז"ל לא תקנו יום בו נחוג את נס זה, ולכאורה יפלא, מפני מה ישנם ניסים שנקבע זכרונם בימי שמחה הלל והודאה לדורות, וישנם ניסים שלא נקבע ולא נתקן להם דבר.

והביאור בזה הוא, שמערכת הניסים שה' יתברך עושה לישראל, מתחלקת לשנים. יש ניסים שהם בגדר קידשה לשעתה בלבד, דהיינו, שהקב"ה שינה את מערכות הטבע באופן חד פעמי בכדי להציל את ישראל מידי רודפיו, ואילו יש ניסים שהם בגדר קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, כלומר, שהקב"ה מחולל נס ופלא לישראל לא באופן חד פעמי בלבד, אלא הוא משנה את הטבע הנוהג בימים מסויימים שהם יצאו מגדר הטבע, והארת אותו הנס שנעשה לישראל חוזרת ומתעוררת בכל שנה ושנה, עת מגיעים הימים בהם אירע הנס לאבותינו.

וזהו טעם חלוקת המועדים והחגים. כי עם ישראל אינו מציין את ניסיו ואינו חוגג את חגיו כציון דרך וכזכרון בעלמא, כשאר האומות. רק ניסים כאלו, אשר השפעתם נקבעה לדורי דורות, ובכל שנה ושנה מתעורר בימים האלו השפע האלוקי כפי שהיה אז, בזמן הנס, נקבע ונתקן להם יום חג ומועד, יום הלל והודאה. ולכן, על אף שאכן אירעו לישראל בכל הדורות ניסים רבים ועצומים, מכל מקום לא תקנו חז"ל זכרון כי אם לאותם הניסים אשר השפעתם נמשכת בכל דור ודור, כמו חג הפסח אשר הארותיו שבות בכל שנה ושנה, חג הסוכות, ודומיהם.

ולפי זה יובן היטב מדוע את חג החנוכה לא קבעו חכמים מיד באותה השנה, והמתינו לשנה הבאה. יען כי כל נס ונס שאירע לישראל עמדו הנביאים וראו אם נס זה הוא בגדר קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא

וראוי אם כן לקובעו לדורות עולם או שהוא נס זמני ואין לתקן לו חג ומועד. אולם נס חנוכה אירע בימי בית שני בזמן שכבר פסקה הנבואה מישראל (רש"י מגילה יד.), ולא ידעו החכמים שבאותו הדור האם נס זה הוא נס שנקבע במערכת הזמן שבכל שנה ושנה תתעורר ההארה שלו ויפתחו שערי רצון לפני ה' יתברך כמו באותה השנה, או שהוא נס זמני, לאותה העת ולאותה השנה בלבד. לכך המתינו החכמים שנה שלימה, "ולשנה אחרת", כאשר משמשו ובאו ימי החנוכה שנית, הרגישו בקדושתם כי אכן ההארות העצומות שהאיר ה' יתברך ברחמיו בזמן שלחם את מלחמת בניו החשמונאים בשנה הקודמת, שבות גם הפעם. או אז, ידעו שנס חנוכה דומה הוא לנס חג הפסח, חג הסוכות, ושכמותם, וקבעו אותו לחג ולמועד בכל שנה ושנה, לימי הלל והודאה.

ואם כן נמצא, שאם נרצה להבין את מהות ימי החנוכה ולקרב את סגולתם אלינו, עלינו להתבונן ולהעמיק חקר מה היה אז לישראל, בימים בהם אירע הנס לאבותינו, ואז נשכיל ונדע את אשר לפנינו. יען כל ההארות שהיו באותה השעה בה האיר השי"ת את פניו לישראל, שבות ונעורות עתה במלוא עוצמתן, כפי שהיה אז, בשנת ג' אלפים תרכ"ב, לפני מעט יותר מאלפיים מאה וחמישים שנה.

מלחמת יון בתורה הקדושה ובפרט בתורה שבע"פ

בית המקדש השני עמד על תלו, כידוע, ארבע מאות ועשרים שנה. בתחילה, חיו ישראל את חייהם ללא הפרעה תחת הנהגתו של עזרא הסופר שעלה מבבל ואיתו כמה נביאים, חגי זכריה ומלאכי ועוד מן הנביאים האחרונים, ושאר אנשי כנסת הגדולה. אולם לא זמן רב ארכה שלוותם. שלשים וארבע שנים אחר השלמת בנייתו, כבשו היוונים את הבבלים ואת ארץ ישראל. במשך מאה ושמנים שנה נאנקו ישראל תחת מלכות יון הרשעה, כאשר מיום ליום הורע מצבם יותר. לקראת סוף תקופה זו, שלט אנטיוכוס הרשע שלחם בכל כוחו בתורתם של ישראל ובמצוותיה, ובזמנו באו על ישראל הגזרות הקשות ביותר ונמשכו

חמישים ושנים שנה, עד שבאו החשמונאים במסירות נפשם ונלחמו ביוונים, והקב"ה עזרם ונצחום.

כל משך התקופה הארוכה ששלטו היוונים, למרות שהכבידו את עולם על ישראל, סבלו ישראל את סבלם בדומיה ולא עשו דבר. רק כשגזר אנטיכוכס את גזרותיו הקשות והנוראות, לא יכלו ישראל עוד להסכין להם, וקמו החשמונאים ויצאו במסירות נפשם להלחם ביוונים, מעטים כנגד רבים, חלשים כנגד חזקים^א.

א. שכן כך טבעם של ישראל. כל עוד הסבל הוא סבל גופני, סבל חולף, הם שותקים ומקבלים את יסוריהם באהבה. אך כאשר האומות פוגעים בלבה של האומה הישראלית, שהיא התורה הקדושה ומצוותיה, אין ישראל יכולים עוד לשתוק, ויוצאים מגדרם אף למסור את נפשם, ובלבד שתעצר הפגיעה בתורה.

ולכן, על אף שבכל השנים בהם שלטו היוונים סבלו ישראל מפני הצר הצורר, מכל מקום החרישו. אך כאשר התגברו הצרות וניסו היוונים לקעקע אף את כל היהדות בגזרותיהם, או אז קמו החשמונאים ויצאו להלחם בהם. ובמגילה יונית מסופר, שהמעשה אשר העיר את רוח החשמונאים וגרם להם שלא להמתין עוד, היה כאשר באו היוונים להקריב חזיר על גבי המזבח. בראותם את הזלזול הנורא ואת חילול השם העצום שייגרם ממעשה זה, לא יכלו עוד לעצור ברוחם, נטלו איש את חרבו, ומתוך קריאת "מי לה' אלי" מסרו את נפשם למען קדושת שמו יתברך.

כך גם היה בעת שנהרגו אותם עשרת קדושי עליון, הרוגי מלכות. כמסופר על רבי ישמעאל כהן גדול שבשעה שהוציאו אותו להריגה ראתה אותו בת המלך וחמדה את יופיו ובקשה מאביה שישאיר אותו בחיים. המלך סירב, ולכן היא בקשה שלכל הפחות ישאירו עבודה את עור בשרו. ואכן המלך הסכים לבקשתה האכזרית הזו, וצויה שיסירו מעל גופו את עורו. הלכו ופשטו מעליו את עורו, עד שהגיעו לראשו, למקום הנחת התפילין. או אז, זעק רבי ישמעאל זעקה גדולה, והזדעזעו שמים וארץ. זעק זעקה נוספת, ומיד אמרו מלאכי השרת 'זו תורה וזו שכרה'? והקב"ה השיבם 'הניחו לו, שתעמוד זכותו לדורות שלאחריו'. יצאה בת קול ואמרה 'אם אשמע קול אחר, אם יזעק רבי ישמעאל זעקה נוספת, אהפוך את כל העולם לתוהו ובוהו'. שמע זאת רבי ישמעאל ושתק.

הרי לנו, שכל זמן שפשטו את עורו מעל גופו, שתק רבי ישמעאל שתיקה גמורה ולא שת לבו אל יסורי גופו הנוראים. אך כאשר הגיעו למקום התפילין, לא יכל עוד רבי ישמעאל לראות חילול ה' כה נורא, וזעק זעקה גדולה ומרה. כי כך היא האומה הישראלית, המובחרת. סובלת בדומיה את סבלה הגופני, החומרי, אך זועקת כאשר נפגעת רוחניותה.

גם על כל אדם בפני עצמו, ועל כל יחיד ויחיד, לראות את הדברים ולשים אל לבו. לא להשגיח בענייני הגוף, ולתת להם תשומת לב מרובה. רק באותם העניינים הנוגעים אל הנשמה, אל עולם הנצח, שם הוא צריך להתמקד ולהשגיח שיהיו כפי שצריך.

מהם הגזרות הללו, שאותם לא יכלו ישראל לשאת?

כך תקנו חז"ל בנוסח התפילה: "בימי מתתיהו בן יוחנן כ"ג חשמונאי ובניו, כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל **להשכיחם תורתך** ולהעבירם מחוקי רצונך". הגזירה הכבדה הנזכרת ראשונה על ידי רבותינו מסדרי התפילה היא **השכחת התורה**.

והסיבה לכך שזו הגזירה הנזכרת ראשונה, פשוטה מאד. שהרי, דרכים רבים קיימים בעולם, והאפשרות היחידה שיש לאדם לדעת את הדרך הישרה, הסלולה, בה ילך וימצא מרגוע לנפשו, ובה יצעד ויבוא אל תיקונו ושלמות נפשו, היא רק בהתבוננות בתורה הקדושה ובמצוותיה, וקיומם עד לאחת. כאשר אדם אינו הולך בדרך התורה, ממילא נמצא שדרכו דרך חתחתים, דרך לא כבושה, מלאה מהמורות ומכשולות, וסופה פחת ואבדון.

ויון מסמלת את ההיפוך מן הבהירות והישרות. הן כך אמרו רבותינו בבראשית רבה (ב, ד) "וחושך על פני תהום - זו מלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיהן". מהות מלכות יון היא חושך ואפלה. ומהו הגדרתו של החושך? - בספרים קראו את החושך 'גנב', על שם שגונב דעתו של אדם. כי כאשר יורד החושך לא נעלם דבר, הכל נשאר בדיוק אותו הדבר, אך הכל מבלבל. אדם ההולך בחושך רואה דמויות אנשים כעמודים וצורת מכוניות כבנינים, ואינו מרגיש בכלום. לכן אמרו חז"ל (פסחים ב:) כי 'העולם הזה דומה ללילה', כי בלילה שולטים החושך והאפלה ואדם יכול לתעות בדרכו בנקל, ורק לעתיד לבוא, עת תבוא הגאולה השלימה, יאיר ה'בוקר' ויוכל האדם 'לבקר' בין טוב לרע, כי הכל יהיה ברור ומחור.

וזה היתה מהות יון, בלבול השכל וטירוף הדעת, לבל ידעו ישראל את דרכם הראויה ויתעו בחושך. לכן גם 'חשך' אותיות 'שכחה', כי ענין היוונים היה להחשיך את עיניהם של ישראל ולבלבל את מגמתם ואת

מטרתם בזה העולם, ואין לך דרך **להחשיך** את דרכם של ישראל, דרך העם הנבחר, לבד **מהשכחת** התורה, אשר היא מזכירה ומדריכה את האדם להשיג מטרתו ואת ייעודו בעולם. לכן, מלחמתם לא היתה כנגד ישראל בצבא ובנשק, אלא כנגד התורה הקדושה, וכמו שכותב הרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה ה"א) "כשמלכי יון גזרו גזירות על ישראל וביטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק **בתורה** ובמצוות".

ובהיות ועיקר דרכי התורה והנהגותיה נמסרו לישראל בתורה שבעל פה, וכלשון רש"י במסכת ברכות (דף יא:): "הגמרא הוא עיקר התורה שממנו הוראה יוצאה", באו היוונים וריכזו את עיקר מלחמתם בתורה שבעל פה. על התורה שבכתב לא נלחמו כלל, והלא אף תרגם תלמי את התורה שבכתב בשבעים לשון, אך בתורה שבעל פה, זו שמנחילה לישראל את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, נלחמו בכל כחם בכדי לנתק את ישראל ממנה. מטעם זה, כותב החיד"א (דברים אחדים דרוש לב), נוסח התפילה הוא "להשכיחם תורתך", כי חשש השכחה נופל בדבר שאיננו כתוב ונמסר לדור דור בעל פה.³

ב. ואמנם כבר ביארו רבותינו כי גם בתורה שבכתב הם רצו לפגוע, ומטעם זה ביקשו לתרגם את התורה לשבעים לשונות. שהרי, בידוע שמשה רבינו קיבל את התורה מסיני בכל אותיותיה פרטותיה ודקדוקיה, כתובה אשורית. ובכל אות ואות יש תילי תילים של משמעויות, ומטעם זה אמרו (במדב"ר פי"ג, טו) "שבעים פנים לתורה", כגון דרך הגימטריא. אך כאשר מתרגמים את התורה אין אפשרות עוד לדרוש דרשות רבות, אין יכולת לדרוש גימטריא, ראשי תיבות, סופי תיבות וכדומה, ונמצא שגם בזה היה ענין מסוים של "להשכיחם תורתך". אך כאמור, עיקר מלחמתם היה בתורה שבעל פה.

ומהטעם שעיקר הוראות התורה יוצאות מן התורה שבעל פה, תמיד נלחמו האומות בייחוד ובפרט בתלמוד ובמפרשיו. וכפי שהביא המגן אברהם (או"ח תק"פ סק"ט) מה שאירע בצרפת שנשרפו על ידי המלכות עשרים קרונות מלאים בספרי התלמוד בערב שבת קדש פרשת חוקת, וכך היה גם בשנת שי"ד ובשנת שי"ט שגזרו הנוצרים ימ"ש לשרוף את כל ספרי התלמוד שנדפסו באיטליה, ונשרפו אז אלפים ורבבות של ספרים. וגם בדור האחרון, בשואת חורבן אירופה, היתה רדיפה מיוחדת ע"י הנאצים ימ"ש על גדולי התורה ומעתיקי השמועה שבדור ההוא, ופרסמו את שמו של הרב מטשעבין בעל ה'דובב מישרים' תחת תמונתו והבטיחו סכום כסף גדול למי שיביא מידע שיביא להסגרתו של "גדול התלמודיים בדורנו" כלשונם. ה' יתברך ינקום נקמת דם עבדיו השפוך במהרה בימינו.

מלחמת יון בחוקי התורה

והגזירה השניה שגזרו היוונים על ישראל היא "להעבירם מחוקי רצונך". ולכאורה צריך להבין, האין גזירה זו כלולה בגזירה הראשונה, של השכחת התורה? האם אין משמעותה של "שכחת התורה", עזיבתם של ישראל את קיום מצוותיה של התורה?

אולם באמת המתבונן יראה שלכך לא אמרו "להעבירם ממצוות תורתך", אלא "להעבירם מחוקי רצונך". אכן, מלחמה אחת היתה ליוונים בכל עסק התורה בכלל, ובלימודה של תורה שבעל פה בפרט. אולם מלחמה נוספת, עיקשת, נלחמו היוונים בייחוד ב'חוקי' ה' יתברך.

שכן כידוע, תרבות יון היא הפילוסופיה הארורה, זו שמקדשת את ההגיון והסברא השכלית. לדעתם המשובשת של היוונים, דבר שאין לו סיבה 'מובנת', אין בו טעם ואין לו צורך. מוכנים הם לקבל את העובדה שישאל מקיימים מצוות שכליות כמו כיבוד אב ואם או עשיית חסד, אך אין הם מוכנים להשלים עם מה שמקיימים ישראל אף את 'חוקי' התורה, אלו שאין בהם טעם נגלה ואין אנו יודעים את סיבתם, אך מקיימים אותם בשמחה משום שזהו רצון ה'.

הוא שכתב רבינו הרמב"ן בפירושו לספר ויקרא (טז, יז), אחר שהאריך לבאר בסודות גדולים ונפלאים את ענין השעיר לעזאזל, בזה הלשון: "ולא אוכל לפרש, כי היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחר היווני (אריסטו שר"י) אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו, והגיס בדעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים כי כל ענין שלא השיג אליו בסברתו איננו האמת", עד כאן לשונו¹.

ג. והגאון רבי מנחם מנדל משקלוב ציטט בהקדמתו לפירוש הגר"א על מסכת אבות דברים מופלאים משם רבו הקדוש הגר"א, וזה לשון הגר"א שם: "ודאי הוא שהיה אריסטו כופר מהתנחלה ועד סוף, שאילו בא לפני הייתי מראה לו סיבוב החמה והלבנה עם כוכביהם מאירים על השלחן הזה כאשר יאירו ברקיע השמים, ואיך היה מכחיש בדעתו לומר שהעולם מתנהג

ולכן, ברוב רצונם של היוונים להשחית את ישראל ולקלקל את אמונתם והשקפתם הזכה והברורה, מלבד הגזירות הכלליות שהטילו על לימוד התורה, גזרו בייחוד גזירות קשות ומיוחדות דווקא על אותם מצוות התורה שהם בגדר "חוקים", וכמו שכתבו רבותינו שגזרות היוונים על ישראל היו שלא ישמרו שבתות, ראשי חודשים, מילה וטבילה¹. שבת היא חוקה, וכדאיתא במכילתא (בשלח, א) על הפסוק (שמות טו, כה) 'שם שם לו **חוק** ומשפט ושם נסהו' - "חוק - זה השבת", ראש חודש אף הוא חוק הוא וכפי שאנו אומרים בתפילת מוסף של ר"ח "**וחוקי** ראשי חודשים להם קבעת", מילה היא חוקה וכמו שאנו אומרים בברכה "אשר קידש ידיד מבטן **וחק** בשארו שם", וכפי שאמרו במדרש (שוח"ט פ"ו) "מנין [שמילה] נקראת חוק שנאמר 'ויעמידה ליעקב לחק', וגם הטבילה היא חוקה וכמו שכתב הרמב"ם (פי"א מהל' מקוואות הי"ב) "הטבילה מן הטומאות מכלל **החוקים** הוא שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים אלא גזירת הכתוב היא". בגזירות אלו, קוו היוונים שיעזבו ישראל את זוך לבבם לעשות רצון ה' כאשר צוה מבלי לחפש 'להבין' אותם, ויהפכו להיות כמותם וככל העמים, ר"ל.

על פי זה נוכל להבין גם מה שמצינו רבות לרבותינו שהדגישו את ענין חילול המזבח על ידי היוונים, וכמו שאמרו בסוכה (נו:): "בת בילגה נישאת לסרדיוט אחד ממלכי **יון** בזמן מתתיה בן יוחנן (כפרש"י שם), וכשנכנסו **יוונים** להיכל היתה מבעטת על גבי **המזבח** ואומרת לוקוס

על פי הטבע, וכי היה מן הנמנע לשמעון הצדיק שהיה בדורו להראות לו נפלאות רבות מגבורת ה' יתברך, אלא שהיה היווני יודע בוראו ומכוין למרוד בו", עכ"ל.

ד. ביטולם של שבתות ר"ח ומילה ע"י היוונים מפורש במגילת אנטיוכוס, וכן ביוצרות לשבת חנוכה. שם ביוצרות מבואר גם כן שגזרו על הטבילה, וכך כתוב במדרש חנוכה (נוסח ג') הנדפס בספר ביהמ"ד (ח"ו דף ב).

וכן הוא בבעל הטורים על הפסוק (בראשית כו, כב) "ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ", שכה כתב: "כנגד יון שגזרו שלא יטבלו כדי למנועם מפריה ורביה, ונעשה להם נס שנזדמן להם מקוה לכל אחד ואחד, וזהו 'ופרינו בארץ'".

לוקוס עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל", ובמסכת עבודה זרה (נב:)
מספרת הגמרא שהחשמונאים גנזו את אבני המזבח לפי ששיקצו אותם
מלכות יון לעבודה זרה, ולכאורה צריך ביאור מדוע היוונים נטפלו כל כך
למזבח ששיקצו אותו וביעטו בו, אך להאמור יובן, יען והמזבח הוא הוא
המקום שבו נעשית עבודת הקרבנות, והקרבת הקרבנות מכלל החוקים
היא וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ח מהל' מעילה ה"ח) "וכל הקרבנות כולן
מכלל החוקים הן", ולכן היה חשוב כל כך ליוונים לפגוע ולטמא את
המזבח.

וכך גם כל שאר הגזירות שגזרה אז מלכות יון הרשעה, כאשר נצא
ונעיין בדברים הדק היטב נמצא שכולם היו דווקא בדברים שהם 'חוקה'
לישראל. למשל, גזרו שכל ארוסה תבעל להגמון תחילה שענינם בזה היה
להגדיל את הזימה והפריצות בארץ כמו שכתוב בפיט לשבת חנוכה, ואף
בדבר זה ניסו היוונים לבטל חוק מחוקי התורה, שהרי כתב הרמב"ן
(ויקרא יח, ו) "והעריות מכלל החוקים דברים שהם גזירת מלך", וכן הוא
במגיד משנה (פ"א מהל' אישות ה"ד) "איסור העריות היא גזירה ודבר
שאינו לו טעם".

וגם ראינו שגזרו על אכילת החזיר. מפני מה כל כך היה חשוב להם
שיאכלו ישראל חזיר יותר משיעברו על שאר עבירות שבתורה?! לא די
בכך, אלא אם נתבונן במאמרי חז"ל נראה שהיוונים התאמצו בכל כחם
להחדיר את החזיר לתוככי ישראל אף שלא באכילתו, וכאותו הסיפור
הנודע המובא במגילה יוונית שאמר ניקנור ליוחנן 'אם כרצוני אתה עושה
קח חזיר ושחטו על הבמה', ובגמרא במסכת בבא קמא (פב:) איתא "תנו
רבנן, כשצרו בית חשמונאי זה על זה היו משלשלים להם בקופה דינרים
והיו מעלים להם תמידים מבחוץ, היה שם זקן אחד שהיה מכיר **בחכמה**
יוונית, לעז להם בחכמה יוונית כל זמן שעוסקים בעבודה אינם נמסרים
לכם למחר שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם **חזיר** וכו' באותה שעה
אמרו ארור האיש שיגדל חזירים וארור האיש שילמד בנו חכמה יוונית",

ושוב ראינו כיצד ה"חכמה היוונית" הנואלת, דוגלת באכילת חזיר ובהשתמשות בו לנגח כל דבר שבקדושה.

מדוע?

מפני שגם איסור אכילת החזיר ומה ששיקצה אותו התורה אין בו טעם נגלה, וחוק הוא לישראל. וכמו שכתב רש"י (בראשית כו, ה) על הפסוק 'עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצוותי חוקותי ותורותי' - "חוקותי - דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם, כגון **אכילת חזיר** שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחוקותיו אל עבדיו", ודבריו מדברי הגמרא ביומא (סז:), ולכן לסברתם הנפסדת אין טעם שלא לאוכלו, ובכל כחם הם מנסים להכניס אותו לישראל, כדי שאף ישראל יהיו כמותם, יודו אך בטבע ויכפרו בה' אלהים חיים ח"ו.

חוקי התורה הם מבחן לאמונתו של האדם

הגישה האווילית הזו, היא הגישה של 'חכמי יון', והיא הנקראת בפי רבותינו 'חכמה יוונית'. הם 'מבינים' כיצד פועל הטבע, ודוחים את האותות והמופתים כיוון שאינם יכולים ליישב זאת על דעתם. לכן הם נוהגים כפי שהם חושבים שהם 'מבינים', אך באמת אינם מבינים ואינם יודעים דבר. לא על חנם 'פילוסוף' הוא בגימטריא 'בער'. נבערים מדעת הם, שהרי כל מי שענייני שכל לו יכול לראות את השגחתו של ה' בעולמו, אך הם מחפשים סיבות טבעיות לקיום העולם, בשל רצונם למרוד בבורא, לא להכירו ולא להשתעבד אליו.

אך אנו, מאמינים בני מאמינים בבורא יתברך, ויודעים שהוא למעלה מכל השגה וידיעה, וכל הבריאה כאין לפניו לעשות בה ככל שיחפוץ, כחומר ביד היוצר. לדידן, אין חילוק בין הטבע לנס, כי אף הטבע, כל הבריאה כולה, עומדת במאמרו יתברך, ונס היא.

זו היא ה'חכמה היהודית'. הידיעה הברורה, ההכרה וההבנה, כי איננו יודעים ואיננו מבינים. "תכלית הידיעה - שלא נדע" כלשון הראשונים.

הטבע עצמו הוא 'נס נסתר', וכל מאורעות העולם בכלל ובפרט, בהשגחה פרטית מה' יתברך.

ולכן, אין לנו צורך 'להבין' מה הטעם בחוקי התורה. אין זה משנה לנו כלל ועיקר. אדרבה, בהיות ואנו מאמינים באמונה שלימה במלכו של עולם, אנו שמחים לעשות את רצונו מבלי חשבונות ומבלי הבנות ומושכלות. זהו 'חוקי רצונך', אנו עושים אותם מבלי כל הבנה. רק כי זהו רצונו יתברך.

נמצא אם כן, שלחוקי התורה יש משמעות עצומה, יתירה על שאר המצוות. בחוקי התורה נבחנת אמונתו של האדם, אם מאמין הוא בהשי"ת בלב שלם ומקיים את מצוותיו מבלי להרהר אחריו, אם לאו ח"ו. אדם שאינו מקפיד על חוקי התורה כהוגן אלא רק על מה שדעתו משיגה ומבינה, הרי שיש פגם גדול באמונתו, וקרוב לודאי שיבוא עם הזמן לחסר בכל התורה כולה^ה.

ה. ובה נוכל להבין את ההלכה המיוחדת שמצאנו בהלכות חנוכה, מה שאומרת הגמרא (שבת כא:): שעל אף שמעיקר הדין מספיק שכל אחד ידליק נר אחד בכל לילה ויוצאים בו הוא וכל בני ביתו, מכל מקום המהדרין מדליקים נר עבור כל אחד מבני הבית, והמהדרין מן המהדרין מוסיפים בכל לילה נר נוסף, עד שביום השמיני מדליקים שמונה נרות. רש"י שם מפרש ש"מהדרין" פירושו מחזרין. כלומר, אותם האנשים שמחזרים ומבקשים אחר המצוות לעשותן בשלימות ובדקדוק נהגין כן. ורבינו חננאל מפרש כי "מהדרין" הוא מלשון "הדר", אלו שרוצים וחפצים שהמצוה שלהם תהיה נאה ומהודרת לפני הבורא.

והנה, למרות שבכל המצוות כולם יש ענין וחשיבות לדקדק בהן לעשותן בשלימות, וכן לייפותן ולנאותן וכמו שאמרו (שבת קלג:): "זה אלי ואנוהו" - התנאה לפניו במצוות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה וציצית נאה וכו', מכל מקום לא מצאנו בשום מקום שאמרו רבותינו לשון כזו של "מהדרין", ו"מהדרין מן המהדרין", ובודאי יש טעם וסיבה לכך. אך הענין יבואר במה שביארנו. כי בהיות ומלחמת יון היתה בחוקי התורה שהם יסוד ושורש התורה כולה, והמזלזל בהם - באמונה כולה הוא מזלזל, נמצא שנצחון החשמונאים היה נצחון האמונה, ונצחון החכמה היהודית על פני ה'חכמה היוונית' הכופרת והמכחישה את כל התורה כולה. ולכן בכל החג אנו מדגישים את הגבורים ביד חלשים, רבים ביד מעטים' שכל זה מורה על קיום ההשגחה העליונה ועל שידוד מערכות הטבע.

ומטעם זה דוקא בחנוכה מצאנו את ענין ה"מהדרין". יען ובגמרא בסוטה (מח:): הסבירו את המשנה האומרת "משחרב בית המקדש פסקו אנשי אמנה", "אמר רבי יצחק אלו בני אדם שהן

ומזה הטעם אסרה התורה להוסיף על מצוותיה, וכאמור בפסוק (דברים יג, א) "את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו". ולכאורה, מה בכך שאדם מוסיף? באדם ואומר, 'אני אוהב את הקב"ה, לא מספיקות לי תרי"ג מצוות, ואני רוצה להוסיף מצוות נוספות'. למה אסור לו?

אמר המגיד מדובנא, משל למה הדבר דומה, לאדם שעבר דירה לעיר הגדולה. יומיים אחרי שעבר, דופק אצל דלת השכן ומבקש מטאטא. שלו נשבר במהלך טלטולי הדרך. טוב, השכן הביא לו בשמחה. עוברות כמה שעות והוא דופק שוב אצל דלת השכן, להחזיר את המטאטא. לוקח השכן את המטאטא, ולהפתעתו הוא מגלה שלמטאטא קשורה גם מברשת שיניים. מה זה? - שואל השכן, והדייר החדש משיב, מה לעשות, המטאטא הוליד אצלי את המברשת, וכיוון שהמטאטא שלך - בדין הוא שגם המברשת שלך.

למחרת דופק הדייר החדש שוב בבית השכן. מה עכשיו? - חסר לי דלי. רץ השכן ומביא לו דלי. שוב, עוברות כמה שעות, והדייר דופק, מחזיר את הדלי יחד עם כוס חימר. מה זה, שואל השכן בחיוך, הדלי גם הוא הוליד? - כן! נוהרים פניו של החדש, ניחשת נכון! השכן, על אף שבדרך כלל יודע להתווכח עם כל השכונה, 'משום מה' לא מתווכח, ונוטל את הדלי עם הכוס. למה לא, שיהיה.

מאמינין בהקב"ה, ופירש רש"י "שמאמינים בהקב"ה - לוותר ממונם לנוי הידור מצוה". הרי לנו מדברי רש"י, שההגדרה של 'יהודי מאמין' והמבחן של יהודי אם הוא אכן "מאמין" זה בהידור המצוות. לראות האם הוא מאמין בחי העולמים ובמצוותי, לפזר את ממונו עליהם. ובהיות והיוונים נלחמו וניסו בכל כחם לקעקע את אמונתם של ישראל, וכפי שציוו על ישראל שיכתבו על קרן השור "אין לנו חלק באלוקי ישראל" עפרא לפומייהו (כמבואר בב"ר פ"ב, ה), לכן אנו מחזקים דוקא בימים אלו את האמונה בקרבנו, וזהו על ידי תוספת ההידור במצוות שהיא זו הנותנת לו ליהודי את תואר האמונה, וכמו שהבאנו [ויש להוסיף עוד בדבר, שהרי נאמר בתורה "בכור שורו הדר לו", ה'הדר' נמצא בשור, ולכן לא על חנם בקשו היוונים שישאל יכתבו בדוקא על קרן השור שאין להם חלק באלוקי ישראל, כי השור מסמל את ה'הדר', וה'הדר' הוא סמל לאמונה, כמו שנתבאר. וכנגד זה אנו עושים בימים אלו את ההיפך ממה שתכננו היוונים, ומחזקים בימים אלו את ענין ה'הדר' על ידי קיום ענין ה'מהדרין' מן המהדרין].

עובר שבוע, ושוב, דפיקות בדלת ביתו של השכן. מה עכשיו? אומר לו הדייר החדש, שמע, היום בערב אני עורך טקס חנוכת הבית, ואני רוצה לפאר את השולחן בכלים נאים. בפעמים הקודמות שהייתי אצלך, ראיתי שיש בטרקליןך מנורת זהב יפהפיה ולה שמונה קנים, אשמח אם תשאל לי אותה ליום אחד. השכן רץ, ומבלי לחשוב פעמיים מביא לו את מנורת הזהב. הן לבטח אף היא 'תלד' לו איזה כלי מזהב, הלא כן?!

כל הערב יושב השכן ומצפה. השעות נוקפות, והלילה כבר יורד. אומר השכן לעצמו, כנראה היה עייף מהאירוע, יביא מחר. אך משעוברים מחר ומחרתיים, שבוע ושבועיים, ומנורת הזהב איננה, פונה השכן אל רעהו ושואל אותו 'מה עם מנורת הזהב שלי?' וזה מביט בו בתמיהה ומשיב 'מנורת הזהב?' 'לא שמעת שהיא מתה?' אך יצא הדבר מפיו והשכן מזדעק 'מה מתה, וכי מנורה יכולה למות?' אך חבירו מביט בו בחיוך ועונה: אם האמנת פעמיים שחפצים יכולים ללדת, תאמין שהם יכולים גם למות...

אם אדם מתחיל להחליט על פי שכלו הקצרה והמוגבלת אלו מצוות להוסיף, סיים המגיד מדובנא את משלו הנפלא, הרי שבמשך הזמן יתרגל להחשיב את דעתו והבנתו, וסוף שיבוא גם לחסר מן התרי"ג מצוות... עלינו לעשות את רצון ה' יתברך בדיוק כפי שציוה משום שציוה, בלי לערב כלל 'דעות' ו'הבנות'. אלו שייכים ל'חכמה היוונית', לא לנו.

שורש גזירות היוונים הוא הכחשת ההשגחה העליונה

והנה פשטות הדברים, שהיוונים גזרו שתי גזירות נפרדות. האחת - גזירה על התורה שבעל פה, והשניה - גזירה על חוקותיה של התורה. אולם המתבונן בעינא פקיאח והמעמיק בחקר וענין הדברים, יראה ששתי הגזירות קשורות אחת בשניה ושורש אחד להם.

שהרי, כך אמרו רבותינו בזהר הקדוש (ח"ג קיג). "אם **בחוקותי** תלכו - דא תורה שבעל פה". ואף בספרי (פרשת ראה פסקא ו' - ז') דרשו חז"ל "**חוקים** - אלו המדרשות", כי באמת כל דבריהם של חכמים האמורים

בתורה שבעל פה, כחוקים הם, והיווני, המכחיש מציאותו של הבורא יתברך, מכחיש אותם. הן לסברתו, מדוע עליו לשמוע לדבריהם, וכי הוא אינו 'חכם' יותר מהם? עפרא לפומיה. ובפרט שהרבה מגזירות חכמים ותקנותיהם אין בהם הבנה, וכמו שאמרו בגמרא (ר"ה יג.) **"כל מדות חכמים כן הוא**, בארבעים סאה הוא טובל, בארבעים סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול בהן, כביצה מטמא טומאת אוכלין כביצה חסר שומשום אינו מטמא טומאת אוכלין, שלשה על שלשה מטמא מדרס שלשה על שלשה חסר נימא אחת אינו מטמא מדרס", ולסברתם הנפסדת של 'חכמי יון', מה בצע יש בקיום דברי חכמים אחר שאין בהם סברא? - אולם אנחנו, מקיימים את רצון ה' שציוה עלינו לשמוע לקול חכמים בלי שום הרהור ופקפוק אחריהם, ויודעים אנו כי כל דבריהם כגחלי אש, וכל גזירותיהם ודבריהם רצון ה' יתעלה ודברותיו, וכמו שאמרו בברכות (ה.) **"אמר רבי לוי בר חמא אמר ר' שמעון בן לקיש מאי דכתיב 'ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם', 'לוחות' אלו עשרת הדברות, 'תורה' זה מקרא, 'המצוה' זו משנה, 'אשר כתבתי' אלו נביאים וכתובים, 'להורותם' זה גמרא, מלמד שכולם נתנו למשה מסיני".**

נמצא אם כן, שהמתבונן והמעייין במה היתה מלחמתם של היוונים על ישראל, יראה שלא היו אלו גזירות שונות ומשונות שאין קשר ביניהם. כל הגזירות היו ממוקדות במטרה אחת, להביא את ישראל לכפור בכל מה שאינו 'טבעי', להכחיש על ידי זה את כל האמונה, ולמוטט את יסודות היהדות.

מלחמת יון בקידוש החומר

ונראה להוסיף ולבאר על פי זה, עוד מאמר חז"ל ידוע אחד. כך אמרו רבותינו בבראשית רבה (פ"ב, ה) **"חושך זו מלכות יון שהחשיכה את עיניהן של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להן כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל".** ובמגילת תענית (פ"ב) איתא **"בימי מלכי יון היו כותבים על מצחו של שור ושל חמור שאין לבעלים חלק באלוקי ישראל".** ולכאורה צריך להבין, למה ומדוע רצו היוונים

שישראל יכתבו שאין להם חלק באלוקי ישראל על קרן השור והחמור דוקא? מדוע שם ולא במקומות אחרים?

את הסיבה לכך נוכל ללמוד מדברי רבותינו במסכת מנחות (עג:). שם אומרת הגמרא, שגוי שרוצה להתנדב ולהביא קרבן יכול להביא קרבן עולה שנשרף כולו על המזבח אבל אינו יכול להביא לא קרבן חטאת ולא אשם או שלמים. כי קרבנות אלו נאכלים גם לבני אדם, יש מהם שנאכלים לישראל, אם הם קדשים קלים, ויש שנאכלים לכהנים בלבד, אם הם קדשי קדשים.

והסיבה לכך, אומרת הגמרא, כי עובד כוכבים 'לבו לשמים'. ופירש רש"י "כוונתו שיהיו קרבנותיו כליל לשמים ולא שיאכלו", על כן אי אפשר להקריב קרבן כזה של גוי, כי אינו גומר בדעתו להקריב קרבן שנאכל לבני אדם.

ומדוע גוי אינו רוצה שקרבנותיו יאכלו על ידי בני אדם? - משום שגוי אינו מסוגל להבין את המושג של 'קידוש החומר'. גוי יכול להבין רק את ענינה של קרבן העולה שעולה כליל על גבי המזבח לרצון לפני ה', אבל אינו מסוגל להבין בשום אופן כיצד קרבן שנאכל לבני אדם יכול לכפר על חטא ואשם. אינו יכול לקבל את מה שאמר הקב"ה שעל ידי שהכהנים אוכלים בעלים מתכפרים, או להבין כיצד אכילת בשר קרבן השלמים על ידי הבעלים ירצה לפני ה'. בשום פנים ואופן אינו מסכים שאכילה שהיא ענין גשמי, יכולה להעשות דבר רוחני.

כל זה בסתם גוי, ועל אחת כמה וכמה שכך הוא אצל היוונים שאינם מסוגלים להבין את ה'חוקים', שאינם יכולים לקבל גם את העובדה שניתן לקחת דבר שהוא חומרי וגשמי, ולהפוך אותו על ידי מחשבה טהורה למקודש ורוחני. הן לכן היו 'חכמי יון' הגדולים ביותר מתביישים בעת אכילתם ומסתתרים שלא יראום בני אדם, כי לדעתם זהו ענין גשמי וחומרי כמאכל הבהמה, ובשעת אכילתם כחיה וכבהמה הם.

זו סברתם הנפסדת, המשובשת והמעוותת. אך אנו, עם ה', בני אל חי, יודעים כי מצווים אנו ויכולים לקדש את חיי החומר ולהפוך אותם לרוחניים בעצמם, וכמו שכתב הטור (או"ח סי' שלא) "כל כוונותיו [של האדם] יהיו לשם שמים, ובכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכוון להנאות אלא לעבודת הבורא ית"ש, כדכתיב (משלי ג, ו) 'בכל דרכיך דעהו' ואמרו חכמים (אבות פ"ב מי"ב) 'וכל מעשיך יהיו לשם שמים' אפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וההליכה והשיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי הגוף יהיו כולם לעבודת בוראך. כללו של דבר חייב האדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו וכשרואה דבר שיביא לידי עבודת בוראו יתעלה יעשהו ואם לאו אל יעשהו, ומי שמדות אלו מצויות בו נמצא עובד את בוראו כל ימיו, אפילו בשעת שבתו וקומו והילוכו ובשעת משאו ומתנו ואפילו באכילתו ושתייתו ואפילו בתשמישו ובכל צרכיו", עד כאן לשונו הזהב.

ועל פי דברי הטור האלו, כותב הערבי נחל (וישלח דרוש א'), יראה אדם ויתבונן שבכל מעשה שהוא עושה, יש סכנה גדולה. שהרי, אין פעולה שהאדם עושה, שאין לה משמעות לטוב או למוטב. למשל באכילה, לא רק במאכלות אסורות כמו טבל ערלה או נבילה עובר האדם בעבירה, ולא רק באכילת מצה בפסח או סעודת מצוה הוא מקיים מצוה, אלא בכל אכילה ואכילה בימי חייו של האדם, הוא מקיים בזה מצוה או עובר עבירה. שכן אם אכל את סעודתו לשם שמים בכדי לחזק את כוחותיו לעבודת השם, ואכן נתווסף לו כח ללימוד התורה ולמעשה המצוות - בדין שיטול שכר אף על האכילה כלימוד תורה וכקיום המצוות. אולם אם ח"ו אכל רק כדי 'להנות', ולאחר מכן השתמש עם כוחו לביטול תורה או לעבור עבירות ח"ו, הרי שייענש גם על עצם האכילה.

ובאמת זהו ענין שכל אחד חייב להתבונן בו הרבה ולזכור אותו תמיד, שהרי כל חייו של האדם מלאים בדברי הרשות כאכילה ושינה וכו' וכו', ובמעט שימת לב אדם יכול להפוך את כל חייו לרוחניים ולמקודשים כל העת. וזו מתנה גדולה ונפלאה שקבלנו מאת ה' יתברך, שבכל רגע ורגע

אנו יכולים להפוך ליותר ויותר רוחניים, יותר ויותר קרובים אליו, לא בעבודה קשה, לא בחומר ובלבנים, אלא במעט מחשבה קדושה וכוונה טהורה באותם הדברים שממילא אנחנו עושים במהלך היום'.

ובהיות היוונים מתנגדים כל כך לקיום 'חוקי' התורה ולענין קידוש החומר, וברוב תאוותם לנתק את ישראל מכור מחצבתם ולהפכם להיות כמותם וככל העמים, גזרו שיכתבו דווקא על קרן השור ועל מצח החומר שאין להם חלק באלוקי ישראל. כי השור מסמל את הגשמיות, וכמו שאמרו בגמרא בשבת (ק"ח:) "מעולם לא קראתי לשורי שורי אלא שדי", ופירש רש"י שם "שורי שדי, שהוא עיקר של שדה דכתיב ורוב תבואות בכח שור", ואף החומר כשמו כן הוא, חומר וחמריות, וכמו שכתב רבינו בחיי על הפסוק (בראשית א, ג) 'ויקרא אדם שמות', "וכן בשם 'חומר' הכיר אדם הראשון בחכמתו שהוא פתי וסכל וכבד מכל הבהמות ונמשך אחר התאוות ועל כן קראו חומר מלשון חומר". ולכן בקשו שדוקא בעניני החומר הללו, השור והחומר, יאמרו ישראל שאינם מאמינים בבורא יתברך, כי אכן שורש אחד הוא, אם אדם אינו מאמין בקידוש החומר כיון שהוא אינו 'מבין' איך זה יתכן, אינו 'מבין' גם את שאר חוקי התורה, וממילא בא לכפור במציאותו של ה' יתברך.

זו היתה מלחמת יון. הרצון להשפיע על ישראל שיזנחו את חכמתם היהודית, ויקבלו עליהם את ה'חכמה היוונית'. זו שאינה מאמינה בכל דבר שהוא מעל השכל. זו שמכחישה את חוקי התורה ואת התורה שבעל פה, זו שכופרת בענין קידוש החומר, וזו שאינה יודעת ומכירה את ה'.

ו. ורבותינו סמכו לזה את מאמר חז"ל (פסחים קא.) "אין קידוש אלא במקום סעודה", שדווקא עיקר ההתקדשות של האדם נמצאת במקום סעודתו, כאשר הוא מכוון בה לשם שמים ומעלה אותה לגבוה, ועל ידי זה הוא מתקדש ומתרומם.

ולכן תראה לרבינו יוסף חיים זצ"ל, בספרו 'לשון חכמים' (ח"ב, כ), שתיקן סדר תהילים וסדר כוונות שיאמר מי שיוצא לטייל בשביל לשאוף אויר צח לחזק את כוחותיו לעבודת הבורא יתעלה. כי אצל יהודי אין דבר כזה 'סתם', הלכתי לטייל 'סתם', הכל צריך להיות לשם שמים ובכוונה טהורה, וכמאמר המשנה שהביא הטור "וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

נצחון החשמונאים בזכות עסק התורה

חמישים ושנים היו גזירות אלו על ישראל, כמו שכותב הרמב"ם באגרת תימן, עד שקמו החשמונאים הצדיקים ויצאו במסירות נפש כפשוטו להלחם ביוונים. והנה ב'על הניסים' אנו מודים להקב"ה שמסר את היוונים ה'רבים' ביד 'מעטים'. כמה הם ה'מעטים'?

בפרשת וזאת הברכה נפרד משה רבינו מישראל ומברך כל שבט ושבט לפי צרכו וייעודו. על שבט לוי מתפלל משה (דברים לג, יא) 'ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה', ומפרש רש"י על אתר "ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם היוונים, והתפלל עליהם לפי שהיו מועטים י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות, לכך נאמר ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה". י"ב אנשים הלוחמים באימפריה עצומה, ממלכת יון האדירה! אך הם נצחו במלחמה, והתגלה אז לעין כל השגחתו של הקב"ה בעולמו אשר לא עזב את בניו חביביו ונלחם את מלחמתם.

בזכות מה נצחו החשמונאים המעטים את מלכות יון?!

סבה של אשת מרן הבית יוסף [בזיווג שני], היה הגאון רבי אברהם סבע זצ"ל, שחי לפני למעלה מארבע מאות חמישים שנה. הוא היה ממגורשי ספרד ועבר תלאות רבות במשך חייו, אך זכה [וזכינו אנו] ונדפס ספרו צרור המור על התורה, ספר מלא מרזי וסודות התורה הקדושה.

בספרו בפרשת ואתחנן (דף קלד.) הוא כותב דברים נפלאים בענין המועד הקדוש חג החנוכה, ושם הוא מסביר איזו זכות עמדה לחשמונאים שיתרחש להם נס עצום שכזה, ונביא חלק מן הדברים.

בלשון זה הוא פותח: "אני הצעיר אברהם סבע, רוצה לגלות לך בכאן מה שנתגלה לי בלי ספר ובלי מלמד, ומעולם לא ראיתי ולא שמעתי פירוש תבניתו, למה נקרא מועד החשמונאים חנוכה". כלומר, על אף שהראשונים כתבו (ר"ן שבת ט: מדה"ר וטור סי' עת"ר) שהשם 'חנוכה'

מורכב משתי תיבות 'חנו' 'כה', לרמז שסיימו החשמונאים את המלחמה וחנו בכ"ה בכסליו, מכל מקום עדיין אין טעם זה מספיק, וכלשונו "ועדיין יש לשאול מהו שם חנוכה". והיינו, משום שכל החגים נקראו על שם עיקר הנס שהיה בהם, כגון 'פסח' על שם שפסח הקב"ה מעל בתי אבותינו במצרים, או 'פורים' על שם הפור שהפיל המן ויצא לו חודש אדר, שהוא חודש המסוגל לישראל ונמצא שבו היתה תחילת מפלתו של המן, ואם כן היה מן הראוי שאף חג החנוכה יקרא בשם שיסמל ויציין את הנס שאירע בו ולא את חניית החשמונאים בכ"ה בכסליו שהיתה כבר אחרי הנס.

"ונראה לי", ממשיך רבי אברהם סבע, "כי היוונים עמדו על ישראל להעבירם על דת, כאומרם בעל הניסים 'לשכחם תורתך', **עד שבעוונות ישראל כמעט כלו מן הארץ**. עד שה' העיר את רוח החשמונאים הם הכהנים המשוחים בשמן המשחה העוסקים בתורת ה' הנקראת שמן זית זך". כוונתו לדברי הגמרא בברכות (נז). "הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה שנאמר (ויקרא כד, ב) 'ויקחו אליך שמן זית זך'", וכך מצינו בהרבה מקומות ששמן הוא רמז לחכמה, וכפי המסופר בספר שמואל (ב'), יד, ב) שיואב רצה לפייס את לב דוד שכעס על אבשלום שהרג את אמנון, ושלח להביא אשה חכמה מהעיר תקוע, שתדע לדבר על לבו ולרצות אותו. ושואלת הגמרא במנחות (פה:), מפני מה שלח יואב לקחת אשה דוקא מתקוע, ומתרצת "אמר רבי יוחנן מתוך שרגילין בשמן זית חכמה מצויה בהן".

ובגלל שהיו החשמונאים עוסקים בתורה תמיד, נקראו 'חלשים' כי הלוא תורה מתשת כוחו של אדם, אך התקיימה בהם ברכתו של משה 'ברך ה' חילו' ומסר הקב"ה 'רבים ביד מעטים'. "וכל זה", כותב רבי אברהם סבע, "בסיבת התורה שהכהנים עוסקים בה שנקראת שמן זית זך שזהו רמז על התורה שיש בה כ"ז אותיות של אלפא ביתא עם הכפולות שהם מנצפ"ך, וזהו 'שמן זית זך כתית למאור' שפירושו שאע"פ

שכל בני תורה מדוכאים וכתותים הם, הוא למאור להאיר נפשם באור התורה כאומרו (תהלים קיט, ה) 'נר לרגלי דבריך ואור לנתיבותי'.

והוא ממשיך בדבריו הנשגבים: "ולכן נעשה הנס בשמן... [המרמז על] התורה יותר מבשאר דברים, לפי שהיו הכהנים עוסקים בשמן התורה. ואחר שזה הנס נעשה בשמן זית בכח התורה שנקראת שמן זית ז"ך בכח כ"ז אותיות של תורה, לכן הוסיפו בכאן ב"ת ואמרו חנו **בכ"ה** שעולה כ"ז כנגד אותיות התורה, לרמוז לנו שראוי בגלויות הבאות שאנו בהם בצרה צוקה ואפלה **מוכרח** שנעסוק בתורה ונאיר אורה ומיד נהיה ניצלים מכל הצרות כאומרו בחותם הנבואה (מלאכי ג, כב) 'זכרו תורת משה עבדי', עד כאן דבריו הנפלאים. ובזה הוא מסביר ומיישב מדוע נקרא המועד בשם 'חנוכה', לרמז שכל סיבת הצלתם ותשועתם במלחמה, היתה **בכ"ה**, רמז לכ"ז אותיות התורה, לאמר: בזכות התורה הקדושה נעשה להם הנס.

הרי לנו, שסיבת נצחונם של י"ב החשמונאים, היה בכח התורה הקדושה. ובאמת, דוקא באותם הדברים שבהם נלחמו היוונים במיוחד, בלימוד התורה שבעל פה ובחוקי התורה, דוקא באלו התחזקו החשמונאים ובהם נצחו במלחמה. שהרי ב'על הניסים' אנו אומרים 'וזדים ביד עוסקי תורתך', ולא יקרא **עסק** התורה כי אם לימוד התורה בעמל וביגיעה רבה, וכמו שכתב הט"ז (או"ח סי' מז), וזו היא בחינת תורה שבעל פה וכפי שאמרו במדרש (תנחומא נח ג) "שלא תמצא תורה שבעל פה אצל מי שיבקש עונג העולם תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה, אלא במי שממית עצמו עליה. לפי שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על התורה שבעל פה שנאמר (שמות לד, כז) 'כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית וכו' וזו היא התורה שבעל פה שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול, שהיא משולה לחושך שנאמר (ישעיה ט, א) העם ההולכים בחושך ראו אור גדול". והתורה שבעל פה היא 'חוק' ולא דבר שכלי כפי שנתבאר למעלה, ובזכות ששמרו עליה החשמונאים והמשיכו לעסוק בה במסירות

נפש, האירו אורה של תורה וגירשו בזה את ה'חושך' שהביאו עמם היוונים, הושיעם הקב"ה¹.

וכפי האמור למעלה שמהותה של יון היתה ההתבוננות השכלית הכופרת בחוקי התורה, בתורה שבעל פה ובקידוש החומר, ובימים אלו הן נצחו החשמונאים את היוונים - נמצא אם כן שימים אלו מסוגלים להתחזק ולהתגבר בדברים הללו. זמן זה הוא העת והשעה להתבונן בדברים אלו ולתתם אל הלב. הענין הראשון במעלה הוא החיזוק בתורה בימים אלו ובפרט בתורה שבעל פה², ודורשי רשומות סמכו לזה את מה שאמרה הגמרא (שבת כא:): 'מאי חנוכה - דתנו רבנן', לאמר: בחג החנוכה עליך להרבות חיילים לתורה, להוסיף קביעות ללימוד התורה, ולהתחזק בלימוד התורה בעמל וביגיעה. ובפרט בדורנו, דור אחרון, שהצרות מתגברות מיום ליום ואין לך יום שאין בו קללה מרובה מחבירו, צרות בכלל ובפרט, מבית ומבחוץ, עלינו להתחזק בעסק התורה הקדושה וכפי שכתב רבי אברהם סבע זצ"ל, שאם נעסוק בתורה הרי אנו **מיד** ניצולים, ונזכה בזה לביאת משיח צדקנו בקרוב. וכמו כן על כל איש ישראל לחזק בלבו את ההכרה כי אנו עושים את רצונו של ה' יתברך משום שזהו רצונו, לא בגלל הבנתנו או מטעמים אחרים, וכן להתבונן בכל מעשיו שיהיו לשם שמים כראוי. ודברים אלו שייכים לכל אחד ואחד.

ז. ובסידור הגאון יעב"ץ כתב רמזים מענין מספר התיבות שיש ב'על הניסים', שהוא ק"ח תיבות, ע"ש, ולדברינו יבוארו הדברים היטב, כי אכן כל מהות חג החנוכה ונצחון החשמונאים היה לחזק את הידיעה שאנו עושים את 'חוקי' ה' יתברך מבלי להרהר אחריו, ולא על חינוך יש ב'על הניסים' ח"ק תיבות.

ח. ובספר מנהגי החתם סופר (פ"ט, א) מובא בשמו שאמר שסודות התורה נמסרו למשה רבינו ע"ה בימי החנוכה, כך שזמן זה מסוגל גם להשגות גדולות בהבנת התורה הקדושה. ולכן צא וראה שבכל הדורות היתה חיבה מיוחדת ללומדי התורה ללמוד ולעסוק בעניני חנוכה, אם בגמרא, בהלכה או באגדה. יען וזמן זה יש בו סגולה ללימוד התורה שבע"פ יותר משאר ימות השנה. והגאון האדר"ת זצ"ל מספר על עצמו (בספרו נפש דוד) שהיתה לו קביעות מדי שנה בשנה לעסוק בימי החנוכה בהלכותיו ועניניו של החג, ולחדש בהם חידושי תורה.

נצחון החשמונאים בזכות התשובה

זכות נוספת עמדה להם לחשמונאים. אחד מרכותינו הראשונים, רבי מרדכי, חיבר את הפיוט המפורסם 'מעוז צור'. בתוך הפיוט הוא אומר "ומנותר קנקנים - נעשה נס לשובנים". מדוע החשמונאים נקראים שובנים? ובאמת, לא רק בחנוכה מצאנו לאותם ה'שובנים', אלא גם בפורים, שהרי כך מתחיל הפיוט שנהגו לפייט אחר קריאת המגילה "שושנת יעקב צהלה ושמחה". כיצד הגיעו לכאן אלו השובנים?!

יש עומק בדברים. בילקוט שמעוני על תהילים (רמז תרעא) דרשו רבותינו על הפסוק (תהלים מה, א) 'למנצח על שובנים לבני קרח', "כל העושה תשובה מעבירה שבידו הקב"ה מוסיף וקורא לו שם חביב, בוא וראה בבני קרח, עד שלא עשו תשובה לא נקראו שובנים וידידים, משעשו תשובה נקראו שובנים וידידים שנאמר על שובנים לבני קרח", הרי ש'שובנים' הוא שם של חביבות למי שעושה תשובה. והטעם לזה, כי השושנה יש לה שתי תקופות, בתקופה האחת היא יבשה וכמושה, אך בתקופה שלאחר מכן היא פורחת ומפיצה סביבה ריח טוב ונעים. ואף בעל תשובה כן הוא, מתחילה הוא היה 'יבש', 'כמוש', אך לאחר ששב בתשובה הרי הוא פורח ומלבלב.

ולפי זה מובן מדוע מפייטים בפורים "שושנת יעקב", שהרי בזמן שבו עמדה גזירת המן על ישראל לכלות אנשים נשים וטף, שבו כל העם בתשובה שלימה וכאמור בפסוק (אסתר ד, ג) 'שק ואפר יוצע לרבים', וכמו שאמרו בגמרא במגילה (יד). "גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל, שכולן לא החזירו למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב". ובהיות ושבנו ישראל בתשובה אם כן בדין הוא שיקראו בשם החיבה והחביבות "שובנים", "שושנת יעקב".

וכך היה גם בימי החשמונאים, כפי המובא בספר שאלתות דרב אחאי גאון (הנדפס מכתב יד ח"ב שאלתא לחנוכה דף קפ"ח): "והיו ישראל

בזמן החשמונאים באימה ופחד גדול וחזרו כולם בתשובה שלימה לפני הקב"ה, והיו רודפים אחר גמילות חסדים והיו עוסקין בתורה יומם ולילה". ומאחר וכל ישראל שבו אז, בזמן המלחמה, בתשובה שלימה, בזכות זה שבו להיות רצויים וחביבים לפני הבורא, ונקראו בשם החיבה 'שושנים'.

ורק בזכות זה נעשו להם הניסים העצומים, שהרי אמרו בגמרא בעבודה זרה (יח.) "אמר רבי מאיר אי לא איתעביד בה איסורא - מיתעביד ניסא, אי עבדה איסורא לא איתעביד לה ניסא", הרי לנו יסוד גדול שמי שעושה איסורים, עובר עבירות רח"ל, אין אפשרות שייעשו ויתרחשו לו ניסים. ובספר אגרא דכלה (פרשת תצוה) כתב "אין נס נעשה בדבר טמא כי הטומאה היא מצד הסט"א". אך כאשר שבו ישראל בתשובה "והיו רודפים אחר גמילות חסדים והיו עוסקין בתורה יומם ולילה" כלשון רבי אחאי גאון, נעשו נקיים ומצוחצחים מכל טומאה וזוהמה, וכמו שאמרו רבותינו (ברכות ה.) "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים מוחלין לו את כל עוונותיו".

ובהיות ובימים אלו התרצה הקב"ה לישראל בדור ההוא וקיבל אותם באהבה, ואף קרא להם בשם החביבות 'שושנים' וחולל להם ניסים אותות ומופתים, נמצא אם כן שבימים אלו מתעוררת הארה זו שוב בכל שנה ושנה, ואלו ימים המסוגלים לתשובה ולקרבה אל ה' יתברך.

ימי החנוכה - ימי תשובה

כבר מאז ומעולם הכין הקב"ה ימים אלו לתשובה. וכמו שמביא תלמידו של רבי חיים ויטאל, הגאון רבי חיים הכהן בספרו 'טור ברקת' (הלכות ראש השנה תקפ"א א), את דברי הירושלמי (שבת פ"ב ה"ו וע"ש) שדורש על הפסוק (ישעיה מג, טז) 'הנותן בים דרך במים עזים נתיבה', "הנותן בים דרך - מאלול ועד חנוכה". אדם חושב, זהו, כבר עברו וחלפו להם ימי התשובה בחודש האיתנים ועכשיו כבר מאוחר בשביל לעשות תשובה. לא כן! ולא רק בגלל שתמיד אדם יכול לעשות תשובה ולפעול

ולהשיג מחילה, אלא משום שבאלול ובתשרי רק **נפתחים** שערי התשובה, ונשארים פתוחים עד המועד הזה, חג החנוכה, ורק ב'זאת חנוכה' אז הוא גמר חיתום הדין של האדם. ולזה דרשו רבותינו "הנותן בים דרך", 'ים' זו התשובה וכמו שאמרו (ילקו"ש תהלים רמז תשפט) "מה הים הזה פתוח לעולם אף התשובה פתוחה לעולם", והקב"ה 'נותן בים דרך' הוא מודיע לנו את דרכי התשובה ואת הזמנים המסוגלים לה, שאלו הימים שמאלול ועד חנוכה.

"ובימים אלו [ימי החנוכה] נמצא תוספת הארה משאר ימות השנה", כותב רבי חיים הכהן זצ"ל, ועל כן ניתן ביתר קלות לשוב בהם אל הבורא. ורמז יש לדברי הירושלמי בפסוק (תהלים צ, ג) "**תשב** אנוש **עד** דכא", ע"ד אלו שבעים וארבעת הימים שבין יום הכיפורים לחג החנוכה, כי כולם מקשה אחת של ימי תשובה והמתקה. '**דכא**' בגימטריא כ"ה, לרמז על כ"ה בכסליו, תחילת ימי החנוכה, שבהם הוא גמר ימי התשובה, וסוף חיתום הדין. גם תיבות "כי אל **מלך רופא נאמן**" בגימטריא "**להדליק נר חנוכה**", לרמז שימים אלו מסוגלים לרפואת הנפש, על ידי תשובה המנקה ומצחצחת כל פגם וכתם, וכמו שכתב בספר אמרי נועם.

ובספרים כתוב (עיין צמח דוד עמ' רלז מהדורה שניה), שמי שיש לו עינים טהורות וקדושות יוכל בימים אלו להבחין ולראות בחוש כעין יד ברקיע הפשוטה לקבל שבים, ועל כן צריך כל אחד ואחד לדעת את מעלת הימים הללו ולנצל אותם לתורה ולתשובה.

ואסור לו לאף יהודי, יהיה מי שיהיה ובאיזה מצב שיהיה, לייאש את עצמו ולחשוב, 'הכל נכון, אבל לא עלי מדובר. אני כבר הרחקתי לכת, התרחקתי מה' יתברך הרבה, ואין לי תקנה'. חלומות שוא ידבר! כי באמת אין יהודי שהתרחק מהבורא ואינו יכול לשוב ולהתקרב אליו. שהרי, גם מי שחטא והתרחק הרבה, לא עשה כן מחמת רצון להתרחק ולהתנתק ח"ו, אלא אך מטרדות היצר הבוער בלבו תמיד, ועדיין יושב הקב"ה ומצפה שבנו חביבו, ישים לב אל האמת הפנימית שבו, זו שרוצה לעשות ולקיים רצון בוראה, וישוב אליו.

ורבי אברהם דב מאווריטש, בעל ה'בת עין'ט, ביאר בזה את הפסוקים שקראנו בפרשת וישב (פל"ח, כד - כו) 'ויהי כמשלוש חודשים ויוגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף. היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי החותמת והפתילים והמטה האלה. ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני ולא יסף עוד לדעתה'.

וכך כותב לבאר בספרו. "ויהי כמשלוש חודשים", כאשר עוברים שלשה חודשים מיום הדין, ראש השנה, וממשמשים ובאים ימי החנוכה, שהם עיקר גמר החתימה בדינו של האדם, כפי שהביא האר"י ז"ל. "ויוגד ליהודה לאמר", בא השטן המקטרג לפני "יהודה", היינו לפני הקב"ה ששמו מרומזו בתיבת 'יהודה', ואומר לו "זנתה תמר כלתך", תמר זו כנסת ישראל שנמשלו לתמר, כפי שנאמר בפסוק (שה"ש פ"ז, ח) 'זאת קומתך דמתה לתמר', והיא זנתה, עזבה באר מים חיים והלכה אחר תאוות לבה, "וגם הנה הרה לזנונים", לא די שהלכה אחר תאוותיה, אלא שהיא אף "הרה" אליהם, כלומר, היא דבוקה בתאוותיה ובמעשיה הרעים, ומשכך, אומר השטן, בדין הוא שייחתמו כל ישראל לרעה, ואכן, "ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף", מדת הדין מתעוררת ומתחזקת, ונגזר דינם של ישראל לרעה.

ט. תלמידים של רבי לוי יצחק מברדיטשוב ובעל ה'מאור עינים'. היה איש קדוש רם ונשא, ולקראת סוף ימיו עלה לארץ ישראל שאליה השתוקק כל הימים, והתגורר בעיר צפת. ברעידת האדמה המפורסמת שהיתה בערי הגליל בשנת תקצ"ז, היה אז רבי אברהם דב בבית מדרשו, וכשהרגיש ברעש ציוה על כל הנוכחים שלא יברחו אלא יבואו על ידו, ואכן כמעט כל בית המדרש התמוטט אך היכן שעמדו הוא והנלווים אליו לא אירע דבר, בדרך נס ופלא. עוד מסופר עליו שאירע ופעם אחת תפסוהו ישמעאלים ורצו להורגו, וביקש מהם שיביאו לו מעט מים לנטילת ידים כיון שברצונו ליטול ידים קודם שיאמר את הוידוי בקדושה ובטהרה. עד שהביאו לו את המים ונטל ידיו עבר שם איזה שר ערבי, וכשראה את הנעשה ציוה עליהם לעזבו מיד שהרי איש קדוש הוא, וכן עשו. והיה רבי אברהם דב צ"ל עושה בכל שנה ושנה את אותו היום בו ניצל מידיהם ליום הלל והודאה לה' יתברך [וכפי הנראה שהיה אותו השר אליהו הנביא ז"ל].

אולם אז, כאשר עומדים ישראל במצב קשה זה, "והיא שלחה אל חמיה לאמר, לאיש אשר אלה לו אנכי הרה", שולחת כנסת ישראל לבורא עולם, אמנם נכון הדבר שהלכתי אחר תאוות לבי, ואמת הדבר שסרתי מדרך הישר, אך אין זה נכון שאני דבוקה בפנימיותי לתאוותי ולמעללי הקלוקלים, כי "לאיש אשר אלה לו אנכי הרה", בפנימיות לבבי ובשורש נפשי ונשמתי אני דבוקה וקשורה בבורא עולם וחפצה לעשות את רצונו, ומה שלפעמים אינני סרה למשמעתו ועוברת על ציווי זהו רק משום טרדות הזמן, עול הפרנסה שמבלבל דעתו של אדם, ושאר מאורעות שמסיחים ומסיטים את האדם מן הדרך הסלולה.

וממשיכה כנסת ישראל ואומרת "הכר נא למי החותמת והפתילים והמטה האלה", הבט נא בורא עולם, וראה כיצד בזמן ששלטה ממלכת יון האדירה וגזרה גזירות קשות שאיימו לכלות את התורה ואת היהדות, קמו החשמונאים במסירות נפש ונלחמו ביוונים. ועם אמנם שידעו החשמונאים כי המה רק מתי מעט ויוצאים הם לקרב כנגד אימפריה עצומה, מכל מקום היו בטוחים בכך שתושיעם בזכות מסירות נפשם, ואכן כך עשית, וזו ההוכחה הגדולה שבאמת בתוך תוכנו אנו דבוקים בכך וחפצים בעשיית רצונך. וזהו "הכר נא למי החותמת", הבט וראה אותו פך של שמן שהיה חתום בחותמו של הכהן הגדול "והפתילים", הפתילות אותם אנו מדליקים בכל שנה ושנה כזכר לאותו הנס, "והמטה", 'המטה' בגימטריא 'כלי', ואף הוא רומז על הכלי שבו שמים את השמן להדליק בו את נר החנוכה. הבט וראה בורא עולם, כי לעולם איננו שוכחים את מעשי אבותינו באותם הימים, ואף אנו מוכנים ללכת אחריו בכל נפשנו ולעשות רצונך בכל מאודנו.

"ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני", מקבל הקב"ה את טענותיהם של ישראל, ודוחה את כל קטרוגי השטן. "כי על כן לא נתתיה לשלה בני", אכן צודקים בני חביבי שבאמת רצונם לעשות רצוני, ומה שטועים הם לעתים והולכים אחר יצרם הוא משום "שלא נתתיה לשלה בני", לא

שלחתי עדיין את 'שילה' מלך המשיח, ועדיין בגלות הם, סובלים בכל מיני סבל ומתייסרים בייסורים שונים שמעבירים את האדם על דעת קונו.

ואדרבה, חג החנוכה מיועד במיוחד ובמסויים עבור אותם האנשים שנמצאים בחשיכה, במקום תוהו ושימון, להאיר את הנר שלהם, 'נר ה' נשמת אדם', ולשוב למוטב. ורבותינו הביאו לזה רמזים רבים מהלכות חנוכה, כגון אותה ההלכה שלכתחילה צריך להדליק נר חנוכה למטה מעשרה טפחים, לומר לך כי על אף שלעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה (סוכה ה.), מכל מקום במועד זה יורד האור גם למטה מעשרה, וגם מי שנמצא במצב ירוד כל כך שאינו דבוק בשכינה כלל, יכול עתה ל'הדליק את האור' ולהתעלות.

וכן יש לזה רמז ממה שאמרו רבותינו במסכת שבת (כא:): "פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת", ופשט הגמרא הוא שגם באותם סוגי שמנים ופתילות שאינם דולקים בקלות כל כך ואסור להדליק בהם את נרות השבת מחשש שיבוא האדם להטות את השמן בשבת, מותר להדליק בהם בחנוכה. אך רבותינו רמזו עוד בדברי הגמרא כי גם אותם פתילות ושמנים שאין מדליקים בהם בכל השנה, אותם אנשים שבכל השנה אינם מאירים [כי נפ"ש האדם משולה לנר, פתילה, ושמן], עתה בימי החנוכה, מדליקים בהם. אם הם יבואו עם רצון לדלוק ולבעור בעבודת ה', יסייעו להם מן השמים ויצליחו בעדם.

ולכן גם "מצותה משתשקע החמה" דוקא. כי סגולתם וייחודם של אלו הימים להאיר את נפשותם של אלו 'ששקעה עליהם החמה', והחשיך עליהם עולמם.

ובספר טעמי המנהגים (עניני חנוכה עמ' קז) מביא בשם האדמו"ר רבי צבי אלימלך מדינוב, בעל ה'אגרא דכלה' ו'בני יששכר', שאמר, שבימי החנוכה מקבלים את תשובתו של אדם אף אם לא קבלוה בימי הרחמים והרצון, עשרת ימי תשובה ויום הכפורים. וזהו דבר נפלא מאד! שאף אם

יש לו לאדם דברים המעכבים את התשובה שמחמתם לא קבלו את תשובתו בימי התשובה, מכל מקום בחג החנוכה, המיועד דוקא לאותם האנשים השרויים בעומק החשכה, יש כח לקבל את תשובתם ולהוציאם לאורה".

והנה, המועד האחרון שנקבע ונתקן לנו הוא חג החנוכה. לא היו חגים נוספים לאחר מכן. הסיבה היא, כיון שהיה זה כמאתים שנה קודם חורבן הבית ויציאתנו לגלות, ולכן ניתן לנו חג זה, בכדי שגם כאשר יבואו על ישראל ימי חשיכה בגלות הארוכה והחשוכה הזו, גם כאשר יהיו שישקעו בחושך תאוות לבם ויצרם, יוכלו להאיר את החשיכה בימים אלו. להדליק את נרות החנוכה בתוככי לבבם. ואשרי מי שזוכה לנצל את ימים אלו לתשובה שלימה, ופועל ומשיג בנקל מה שאיננו יכול להשיג בכל השנה כולה.

בדבר הקלקול שם יהיה התיקון

הנה, בעת שהביא קין מנחה להקב"ה מפרי האדמה אשר לו, והקב"ה לא שעה אל מנחתו, נפלו פניו של קין, ואמר לו הקב"ה (בראשית ד, ו) "למה חרה לך ולמה נפלו פניך, הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ". ולכאורה אינו מובן, וכי קושיא היא זו 'למה חרה לך ולמה נפלו פניך'? הלא הקב"ה לא שעה אל מנחתו, וכי יש לך צער גדול מזה?!

י. שהרי ישנם כ"ד דברים המעכבים את התשובה, כמו שהביא הרמב"ם (פ"ד מהל' תשובה ה"א). וצריך לדעת שגם אותם הדברים המעכבים את התשובה, אינם **מונעים** את התשובה מלהתקבל, אלא **מעכבים** בלבד, וכמו שסיים שם הרמב"ם (ה"ו). והיינו, כי בכל פעם שיהודי עושה תשובה, מסייעים בידו מן השמים לשוב. ומי שיש בידו מאותם כ"ד דברים, אין לו את אותה הסיעתא דשמיא והוא צריך להתאמץ בכפל כפלים ולהתחזק ביותר בתשובתו. אך אם שב - שערי תשובה מעולם לא ננעלו ולא ינעלו.

יא. ורבי ישראל מרדכי'ן אף התבטא ואמר, שמה שהצדיקים יכולים לפעול מה' יתברך בראש השנה ויום הכפורים, יכול יהודי פשוט לפעול ב'זאת חנוכה'.

אולם הביאור בזה הוא, שיש צער ויש צער. כאשר אדם חטא, אמנם עליו להצטער על עוזבו את ה', אך צריך שיהיה צער זה, צער המביא אותו להשתוקק לעשות מכאן ולהבא את רצון הקב"ה מבלי מעכב. צער שבא מחמת התעסקות יתירה עם העבר, ואשר איננו מביא את האדם לשנות את דרכו ולהיטיב את מעשיו, אלא רק מביאו לייאוש ולדכדוך, אין בו ענין כלל, ואדרבה, אף הוא עון הוא.

וזהו שאומר הקב"ה לקין "למה נפלו פניך", מדוע זה מצטער אתה מבלי הרף, בצער שאינו מביא לך דבר מלבד מה שהוא 'מפיל את פניך'. הלא "אם תיטיב שאת", הבט וראה שיש באפשרותך להסתכל על העתיד, לשפר את דרכיך, ואם תיטיב אותם - "שאת", תתנשא ותתרומם מהנפילה שלך. "ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ", אם לא תיטיב את דרכיך ואם לא תתקן את מעשיך, אזי תמיד תשאר באותו המקום והחטא ימשיך 'לרבוץ' אצלך.

ולכן, כאשר אדם רוצה לנצל את הימים הללו שמסוגלים כל כך לתשובה, עליו לראות ולשים אל לבו לתקן דוקא את אותם הדברים בהם הוא נכשל. להיטיב את דרכיו, ואז - "שאת", יזכה על ידי התשובה להתנשא ולהתרומם, להתקדש ולהתקרב אל הבורא יתברך.

וכך עשו החשמונאים ושאר ישראל בזמנם, וכאשר שבו בתשובה באלו הימים ראו לנכון להתחזק דוקא באותה הנקודה ובאותו הענין שהיו צריכים בו חיזוק. את הדברים הללו נוכל ללמוד מדברי הב"ח.

כידוע, דעת המהר"ם מרוטנבורג שסעודות החנוכה אינם נחשבות לסעודות מצוה, לפי שלא תקנו את ימי החנוכה לימי שמחה כיום הפורים, אלא לימי הלל והודאה. וכן פסק מרן בשלחן ערוך שם (סי' עת"ר ס"ב).

וכתב שם הב"ח: "ואיכא למידק, היא גופא קשיא למה לא קבעום לימי החנוכה לימי משתה ושמחה כמו בפורים. ונראה דבפורים עיקר הגזירה היתה לפי שנהנו מסעודתו של אותו רשע ועל כן נגזר עליהם להרוג

ולאבד את הגופים שנהנו מאכילה ושתייה של איסור ושמחה ומשתה של איסור, וכשעשו תשובה עינו נפשותם וכמו שאמרה אסתר 'לך כנוס את כל היהודים ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים וגו', ולפיכך קבעום למשתה ויום טוב לזכור עיקר הנס², אבל בחנוכה עיקר הגזירה היתה על **שהתרשלו בעבודה**, ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם העבודה, כדתניא בברייתא שגזר עליהן אותו הרשע לבטל התמיד, ועוד אמר להם [אנטיוכוס לחייליו] מצוה אחת יש בידם אם אתם מבטלין אותה מידם כבר הן אבודים ואיזה זה הדלקת מנורה שכתוב בה 'להעלות נר תמיד' כל זמן שמדליקין אותן הן עומדין וכו', עמדו וטימאו כל השמנים, וכשחזרו **למסור נפשם על העבודה** הושיעם ה' על ידי הכהנים עובדי העבודה בבית ה', ועל כן נעשה הנס גם כן בנרות תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה, ולכן לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב, עד כאן לשונו.

ומבואר בדברי הב"ח, שהסיבה שבאו על ישראל כל אלו הגזירות על ידי היוונים, משך חמישים ושנים שנה, הוא משום שהתרשלו בעבודה. לא שהפסיקו את העבודה לגמרי ח"ו, אלא שהתרשלו בה. התרפו ונחלשו בה. ולכן כאשר באו החשמונאים והתעוררו יחד עם כל ישראל לשוב בתשובה, תקנו את הדבר הזה גופא, ותחת התרשלותם בעבודה באו עתה ומסרו את נפשם עליה, והיה מעשה זה חשוב לפני הקב"ה ובזכות כך התרצה להם ועשה להם את הניסים והנפלאות.

ולכן כל אחד בבואו לשוב, צריך להתבונן עמוק עמוק בתוך נבכי לבבו, והן 'לב יודע מרת נפשו' (משלי יד, י), ובדבר בו הוא צריך חיזוק שם יתחזק. שם יתאמץ להשתפר ולהתקדם יותר ויותר.



יב. כי תמיד מה שתקנו חז"ל 'זכר לנס', הוא כעין שאירע הנס עצמו. ולכן גם מצאנו מוצא מיוחדת בפורים, והיא מה שאמרו חז"ל (מגילה ז:): "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע". אף ששתיית יין מגונה בדרך כלל אצל רבותינו, מכל מקום בחג הפורים הצטוונו בזה, ולפי פשוטו הטעם הוא משום שהנס התגלגל על ידי משתה היין שעשתה אסתר. וגם בחנוכה, הטעם שנוהגים לאכול מאכלים המטוגנים בשמן הוא משום הנס שנעשה בפך השמן.

על האדם להיות תמיד מוסיף והולך

ומאותה ההלכה שבימי החנוכה צריך להוסיף מדי יום נר נוסף, אנו למדים שגם אם אדם לא הגיע אל שלמותו, ואף אם רחוק הוא מכך, מכל מקום עיקר העבודה המוטלת עליו היא להיות תמיד בגדר 'מוסיף והולך'. הפסוק במשלי (טו, כד) אומר "אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה", וכותב שם הגר"א דברים נוראים, זה לשונו: "האדם נקרא 'הולך', שצריך לילך תמיד מדרגה לדרגה ואם לא יעלה למעלה ירד מטה מטה חס ושלום, כי **בלתי אפשר** שיעמוד בדרגה חדא, וזהו אורח חיים למעלה וכו' למען סור משאול מטה, כדי שלא יטה לרדת למטה שאולה".

בפרשת וישב מסופר על יוסף הצדיק שישב בבית האסורים, ושם פגש בשני שרי פרעה, שר האופים ושר המשקים, שחלמו חלומות שונים. והנה זה פלא, לשר המשקים מבשר יוסף כי בעוד שלשה ימים יזמינהו המלך פרעה לסעודתו וימנהו שוב לתפקידו הקודם, ואילו לשר האופים פותר יוסף את חלומו לרעה, ומודיע לו כי בעוד שלשת ימים יסיר פרעה את ראשו מעליו ויתלהו על עץ למאכל עוף השמים. מדוע בחר יוסף לפתור לשר המשקים את חלומו לטובה ולשר האופים לרעה? מנין לו שאכן סודות חלומותיהם של שרי האופים והמשקים הם כפתרונותיו?

יג. ומסופר על הבעל שם טוב זיע"א שיצא בחורף אחד יחד עם תלמידיו. בדרכם עברו על יד נהר שקפאו מימיו, וראו קבוצה של גויים העומדים על גביו.

לפתע נאנח הבעש"ט. שאלוהו תלמידיו על מה ולמה, והוא השיב להם, האם אינכם רואים מה שעושים אלו הגויים על הנהר? הלא הם חורטים ומשרטטים על הקרח ציור שתי וערב טמא ומשוקץ.

ודעו לכם תלמידי, הוסיף הבעש"ט ואמר. כי מכאן עלינו ללמוד, שגם נהר שהוא מקור מים חיים, והוא מטהר את האדם הטובל בו בכל מיני טהרה וקדושה, מכל מקום כאשר הוא פוסק מלזרום, כאשר הוא קופא ועומד במקומו, יכול אף הוא להתהפך לדמות שתי וערב רח"ל. ועלינו ללמוד מזה מוסר השכל, כי אדם מוכרח תמיד להיות בתזוזה, תמיד להתקדם, כי בלא התקדמות הרי הוא נסוג אחור ח"ו.

והסביר הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל, כי יוסף הצדיק התבונן במהות חלומותיהם והבחין בהבדל העצום שביניהם. שר המשקים חלם כי הוא נצב לפני גפן פורחת המבשילה שריגי ענבים, והוא בוצר את אשכולות הענבים, נוטל את כוס פרעה וסוחט את הענבים לתוכה. הוא פועל והוא מבצע את כל הפעולות. הבין יוסף כי איש חי הוא זה, איש שעתידו לפניו. אולם שר האופים בחלומו ראה את עצמו עומד כמו בול עץ ושלשה סלים על ראשו, ובסל העליון מונחים מיני מאפה רבים, ועומד עוף ואוכל מהם. כלומר, הוא עומד בלא נייע ובלא זיע ושלשת הסלים על ראשו, ומכיון שאינו זו ממקומו העוף אוכל מהם בנחת. איש כזה, שעומד במקומו בלא לזוז, בלא להתקדם, הבין יוסף שהוא איש מת. איש שעולמו חשך עליו והוא בסיום חייו.

ולכן, גם אם אדם רואה שהוא רחוק בכל כך הרבה דברים, ורבים הם הענינים שעליו לתקן ולשפר, אסור לו לומר לעצמו 'ממילא אין לי סיכוי להצליח להשתנות בהכל'. חס וחלילה לומר כן. עיקר העיקרים שיראה לנכון שיהיה "אדם חי", שיהיה במצב של התקדמות, ולו הפעוטה ביותר. וזהו דבר שכל אחד צריך להתחזק בו בימים אלו, להיות "מוסיף והולך", להקפיד להדליק בימים אלו יותר ויותר את הנרות שיאירו את חשכת לבבו, אם זה בתוספת קביעת עתים לתורה או בקביעת לימוד מוסר, ואם זה בתוספת הקפדה ודקדוק במצוה של בין אדם למקום שמזלזל בה או של בין אדם לחבירו, ולכשיתמיד בזה, מובטח לו שבמשך הזמן יזכה להארה גדולה מאת ה' יתברך.

ובספר שפתי צדיק (חנוכה, ה) העיר הערה חשובה ויקרה בשם זקינינו בעל החידושי הרי"ם. ידוע המעשה המובא בגמרא (תענית כה). בביתו של רבי חנינא בן דוסא שהיתה עומדת בבין השמשות של ערב שבת ובוכה. נגש אליה אביה ושאלה אותה, בתי, מפני מה את בוכה, ואמרה לו "כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן והדלקתי ממנו אור לשבת". שמע זאת רבי חנינא ואמר לה "בתי, מאי איכפת לך, מי שאמר לשמן

וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק". ומספרת הגמרא, "תנא היה דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להבדלה".

אם כן ראינו איפוא, שנעשה נס בביתו של רבי חנינא ודלק החומץ יממה שלימה, כנגד הטבע. ואם כן, מדוע כל כך מתפעלים מהנס שנעשה עם פך השמן שדלק שמונה ימים? הלא אצל רבי חנינא היה הנס גדול יותר, שאפילו טיפה אחת של שמן לא היתה לו, ואפילו הכי דלק הנר יום שלם?

אולם באמת, השיב החידושי הרי"ם, יש חילוק גדול בין הנס שנעשה לרבי חנינא בן דוסא, לאותו הנס שנעשה בפך השמן בימי החשמונאים.

הגמרא אומרת במסכת פסחים (נ:): "רבא רמי, כתיב כי גדול **עד** שמים חסדך וכתיב כי גדול **מעל** שמים חסדך, הא כיצד, כאן בעושין לשמה וכאן בעושין שלא לשמה". וביאור הדברים הוא [כפי שכותב שם הר"ן בקיצור וביתר אריכות בספר נפש החיים שער ד' פ"ח], שמי שהגיע למדרגה כזו שהוא לומד בתורה הקדושה לשמה, בלי שום פניות, הרי הוא בבחינה של "מעל שמים". כלומר, כל הבריאה כולה משועבדת לו, יען ותורתו מחזקת אותה, כי בלי עסק התורה לא היה קיום לעולם וכמאמר הכתוב (ירמיהו פל"ג) 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת'. אולם מי שעוסק בתורה הקדושה שלא לשמה, כלומר, מעורבים בלימוד התורה שלו גם שיקולים נוספים ורווחים משניים, הרי הוא בבחינת "עד שמים". כלומר, עם אמנם שאף לימוד התורה שלו גדול ערכו עד שאין לתאר ולשער, מכל מקום אינו זוכה לדרגה של שליטה בבריאה.

ולפי זה, הסביר החידושי הרי"ם, נקל להבין את החילוק בין הנס שאירע לרבי חנינא בן דוסא לנס שאירע לאבותינו. הן הגמרא במסכת חולין (ז:): מספרת על רבי חנינא בן דוסא שהיה מהלך פעם בדרך והלכה אחריו אשה שידעה לעשות כשפים, ונסתה לקחת עפר שרבי חנינא דרך עליו, בכדי לעשות בו כשפים להמיתו. הבחין רבי חנינא במעשיה ואמר

לה, טלי, טלי, לפי שאין בכוחך לעשות לי מאומה, וכפי שכתוב 'אין עוד מלבדו'. ושואלת הגמרא, והלא אמר רבי יוחנן למה נקרא שמן 'כשפים' שמכחישין פמליא של מעלה [שפמליא של מעלה לא גזרו על אדם זה למות והוא מת על ידי כשפים, רש"י], ומיישבת הגמרא ששונה רבי חנינא בזה, לפי שרבים הם זכויותיו.

ולכאורה צריך להבין. אמנם רבי חנינא רבים הם זכויותיו, אך האם טוב הוא מפמליא של מעלה? הלא הכשפים מכחישים אפילו את פמליא של מעלה! אך ההסבר בזה הוא, שרבי חנינא היה שייך לאותם הצדיקים שהגיעו למדרגה של "מעל שמים". אכן הוא היה עדיף מפמליא של מעלה, כי הוא היה למעלה ממש, למעלה מן הטבע, וכל הבריאה היתה כפופה ומשועבדת אליו. ולכן פשוט שייעשה בביתו נס שכזה שהחומץ ידלק כמו שמן, ואין להתפעל מזה כלל.

אולם הנס שאירע בפך השמן בימי החשמונאים, לא היה זה נס פרטי עבור החשמונאים. היה זה נס כללי, עבור כל ישראל, אף שלא היו עדיין בדרגה כזו. הלא עד לא מכבר היו ישראל הולכים מדחי אל דחי, וכמעט שכלו שומרי התורה בעוונות, כמו שכתב רבי אברהם סבע זצ"ל. אולם בעת שקמו החשמונאים במסירות נפש, עשו כל ישראל תשובה שלימה כפי שהביא השאילתות, וקבלו על עצמם בכל לב ונפש להתעלות, להתקדם, להיות מוסיפים והולכים.

עד כדי כך השתוקקו להתעלות ולהתקדם, שכאשר גלו שהיוונים טמאו את כל השמנים שבהיכל ולא נותר שמן טהור, לא אבו להדליק בשמן טמא אף שההלכה היא ש'טומאה הותרה בציבור' (פסחים עז.). בכל לבם חפצו להטהר ולהתקדש לפני הבורא ולהדליק לפניו שמן טהור בלבד. ומחמת תשוקתם זו לא נחו ולא שקטו עד שחיפשו ומצאו את אותו פך שמן יחיד שהספיק להדלקת יום אחד, ואף על פי כן עשה הקב"ה עמם נס מופלא שהטבע השתנה והשמן דלק שמונה ימים.

וזהו החידוש והפלא, אותו אנו זוכרים מדי שנה. שעל אף שהיה זה נס כללי, עבור כל האומה, שלא היו במדרגה גבוהה כשל רבי חנינא

וחבריו, מכל מקום כיון ששאיפתם של ישראל ותשוקתם היתה להתעלות להטהר ולהתקדש לפני ה' יתברך, זכו לנס שכזה. וזהו מוסר השכל עבורנו, לא לנוח ולא לשקוט, ולשאוף תמיד להתקדם ולהתחזק בעבודת הבורא, והקב"ה יהיה בעזרנו לסייענו ולחזקנו.

כל המקודש מחבירו חרב מחבירו

לפני למעלה משבע מאות חמשים שנה, התקיים הויכוח הידוע של רבינו הרמב"ן זצ"ל עם אחד מן המומרים ימ"ש, בעיר ברצלונה שבספרד. המומר המדובר הגיע אל עיר הבירה, ברצלונה, ושכנע את המלך שיערוך ויכוח גדול לעיני כל השרים הכמרים והבישופים בינו לבין הרמב"ן בעניני אמונות ודעות שבוע ימים, והוא, המומר, ינצח את הרמב"ן במענות וטענות.

הרמב"ן לא יכל להמרות את פי המלך ונאנס לבוא אל הויכוח בעל כרחו, אך זאת התנה עם המלך קודם שהתחיל הויכוח, שהוא יורשה לומר כל אשר חפץ ולא יוכלו הנוצרים לשמור את פיו לבלתי יאמר דברים הסותרים את אמונתם הטפלה, ואכן המלך הסכים לתנאי.

כמובן לכל בר דעת הרמב"ן ניצח חיש מהר את המומר והראה לעין כל שכל דבריו הבל וריק אשר ישאם הרוח, עד שכעבור שלושה ימים בלבד בקשו הכמרים והבישופים מאת המלך שיעצור את הויכוח מיד כי הרמב"ן סותר את כל אמונתם ומטיל ספיקות בלבם, ואם ימשך הויכוח הם עתידים לעזוב את אמונתם.

ואכן, המלך הכריז על הרמב"ן כמנצח הויכוח ונתן לו שלוש מאות דינרי זהב ופטרו לשלום. אבל 'רשעים כים נגרשו' (ישעיה נז, כ), אנשי הכמורה לא יכלו לשאת את נצחונו של הרמב"ן והוציאו דיבתו רעה אצל המלך עד שעלתה בידם והמלך גזר על הרמב"ן לגלות מספרד.

הרמב"ן עזב את ספרד בהיותו כבן שבעים, נפרד ממשפחתו ומישיבתו המעטירה, ולאחר מסע נדודים ותלאות זכה והגיע לארץ ישראל לעיר עכו

קרוב ליום ראש השנה, שם היתה ישיבה שהקים רבי יחיאל מפריז עם שלש מאות מרבתינו בעלי התוספות. רבינו הרמב"ן מספר במכתבו לבנו רבי נחמן שנשאר בברצלונה, שבעלי התוספות כבדוהו לשאת דרשה לפניו והרמב"ן הפליא לעשות בדרשתו זו לקשור ולכרוך נגלה ונסתר, ודרשה זו נשתמרה בידינו.

לאחר זמן מה עלה הרמב"ן לירושלים. וכך כותב הרמב"ן לבנו (כתבי רמב"ן אגרת ז'): "מה אגיד לכם בענין הארץ, כי רבה העזובה וגדל השממון, וכללו של דבר **כל המקודש מחבירו חרב יותר מחבירו**, ירושלים יותר חריבה מן הכל וארץ יהודה יותר מן הגליל... מי שזיכנו לראות ירושלים בחורבנה הוא יזכנו לראות בבנינה ותקונה בשוב אליה כבוד השכינה".

גם אנו בימינו רואים כיצד המקום המקודש ביותר לישראל, הר הבית, הפך למקום שיש בו כמה וכמה מיני טומאות שאין במקום אחר, בתי תפלה גדולים ובתי קברות, וכל זה משום היות המקום מוכן לקדושה גדולה. זהו כללו ויסודו הנורא של הרמב"ן: כל המקודש מחבירו חרב יותר מחבירו.

לא רק במקומות אמור כלל זה, אלא גם באנשים. כי כמו שידוע שבמלחמה בין שתי צבאות עיקר המאמץ מוקדש לפגיעה בראשי ומפקדי הצבא, יען ופגיעה בהם מהווה פגיעה בכל תפקוד הצבא, כך גם היצר משקיע את מיטב כוחותיו ואת עיקר מאמציו בנסיון להכשיל ולהפיל דוקא את מי שהוא גדול יותר או שיש ביכולותיו להשיג יותר, וכמו שאמרו חז"ל (סוכה נב.) "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו". וידוע על הרבה ממאורי וגדולי הדורות שעמדו בנסיונות קשים ומרים, אך מכיון שבחסד ה' לא שמעו ליצר ולא שעו אליו, צמחו והתעלו.

ולא רק במקומות ובאנשים נאמר זה הכלל, אלא גם בזמנים. שעה שהיא עת רצון ויש בה קדושת יתר, גם היצר הרע מתאמץ יותר ובכל כחו הוא מנסה להכשיל ולהחטיא אז את ישראל, וגם מעכב ומונע אותם מלנצל כיאות את עת הרצון, בתורה, בתפילה, או בשאר מעשים טובים.

והטעם לזה, כי הכלל בידינו שקדושת היום מצטרפת למעשה המצוות או להיפך ח"ו. הפרי מגדים כתב שאינו דומה מי שעובר עבירה ביום חול למי שעובר עבירה ביום שבת, כי בזמן קדוש חומר החטא גדול יותר, ושורש הדברים מבואר בשל"ה הקדוש וכבר מרומז בס' אמונות ודעות לרבי סעדיה גאון.

וקל וחומר שמדה טובה מרובה, ומי שלומד תורה או מקיים מצוה בזמן קדוש אזי התורה שאותה הוא לומד והמצוה אותה הוא מקיים חשובה יותר ושכרו רב מאד, משום שקדושת היום מצטרפת ללימוד התורה ולקיום המצוה. ולכן השטן נלחם בכל כחו בזמנים מקודשים ומרוממים לבל יוכל האדם לעסוק בתורה ובמצוות, ביודעו את מעלת המצוות ואת חשיבותם בזמנים הללו.

עד כדי כך, שרבותינו למדו יסוד גדול, שבכל דבר ובכל זמן שבו אנו רואים את היצר הרע, השטן, נלחם בכל כחו כנגד דברים שבקדושה, אנו יכולים ללמוד מזה על גדלות השעה ועל חשיבותה, ממנה הוא כל כך חושש.

ובזה ביארו מה שאומר דוד המלך ע"ה בתהלים "מאויבי תחכמני מצוותיך", שכדי לדעת באלו אופנים ובאיזה דרכים נוכל לקיים את מצוות ה', עלינו להביט באויבנו וללמוד ממנו כיצד לנהוג.

ואויבנו הוא היצר הרע. הוא הוא גדול אויבנו, וכמו שמביא החובות הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה) את המעשה הידוע במלך שהיה נלחם זמן רב מאד במלך אחר, עד שכעבור שנים רבות עלה בידו וניצח את שונאו. כמובן שכל אנשי ממלכתו ערכו לו ולצבאו בחזרתם משדה הקרב מצעד נצחון בעיר הבירה, ובו קבלו את פניהם בתופים ובמחולות. בבוא המלך אל העיר, פגש בו החסיד. פנה החסיד אל המלך ואמר לו, באת מהמלחמה הקטנה אל המלחמה הגדולה. המלחמה עם יריבך המלך השני היתה מלחמה קטנה, מלחמה עם בשר ודם, ועתה אתה חוזר אל המלחמה הגדולה ביותר, מלחמת היצר וחיליו, מלחמה שנמשכת כל יום ויום בלא הפוגה לעולם.

והחפץ חיים זיע"א היה אומר, שיש לנו ללמוד מן היצר הרע ולהתנהג כמוהו בענין זה, שכשם שהוא לעולם אינו מתייאש, וגם אם לא הצליח להחטיא ולהכשיל את האדם היום הרי הוא יבוא מחר, כך אנחנו, אסור לנו להרים ידים ולהתיאש. גם אם כשלנו הרבה פעמים, תמיד אנו צריכים להתרומם, להתחזק כנגדו ולהלחם בו.

וכך גם בענין בו אנו עוסקים. אם ברצוננו לדעת ולהבחין איזה זמן יותר קדוש ומסוגל בשנה, איזו מצוה יותר גדולה וחשובה, נתבונן על מה היצר הרע מוסר נפש, על מה הוא נלחם בכל כחו ובכל האמצעים העומדים לרשותו, ומזה נבין כמה גדולה וחשובה השעה הזאת והמצוה הזו.

ולכן המתבונן בעינא פקיחא יראה, שדוקא בימים אלו שהם ימים המסוגלים מאד לתורה שבעל פה, לתשובה ולחיזוק האמונה, דוקא בימים אלו באים לאדם הפרעות רבות ומשונות, שמנסות להסיח דעתו ממעלת אלו הימים ולהביאו לידי ביטול תורה ושאר מרעין בישין. כאן זו 'מסיבת חנוכה' ושם זו 'מסיבת לביבות'... והשל"ה הקדוש כותב (דף רס"ט) "בעוונותינו הרבים רוב העולם נוהג בהם [בימי החנוכה] ביטול תורה, והולך אחר ההבל... על כן יתעורר בימים ההם ביתר שאת בתורה ובמצוות". אסור לנו להפסיד ימים יקרים אלו, ולהחליף את סגולתם בדברים של מה בכך! **עלינו להתבונן במעלות וסגולות הימים, להרהורי תשובה ולחיזוק האמונה, ובעיקר להוסיף חיילים לתורה ולהגדיל את עסק התורה**, ובודאי שלא לבטלה בגלל מסיבות אלו. וכפי שהביא בביאור הלכה (סי' עת"ר ס"ב) בשם המהרש"ל "שתהיה השמחה מעורבת ובלולה בשמחת התורה, ואל תבטל מקביעותך".

ה' עומד תמיד לימינם של ישראל

הבאנו את דברי רש"י על התורה, הכותב שהחשמונאים לא היו אלא י"ב אנשים מבית חשמונאי, ואלעזר עמהם. עליהם התפלל משה ובירכם 'ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה', ואכן התקיימה תפילתו. על אף שהיו הם

מעטים, מתי מעט ממש, הקב"ה עזרם ונצחו את מלכות יון האדירה, בדרך שהיא למעלה מכל טבע והבנה אנושית.

ובתרגום שיר השירים המיוחד ליונתן בן עוזיאל, מפרש חלק מן הפסוקים שבפרק ו', שסובבים ומרמזים אודות מלחמת החשמונאים במלכות יון. נביא מדבריו בלשון הקודש: "מלכות בית חשמונאי, כולם מלאים מצוות כרימון, מלבד מתתיהו כהן גדול ובניו שהם צדיקים מכולם, ומקיימים המצוות ודברי תורה בצמאון. ובאותו הזמן עמדו היוונים ואספו שישים מלכים מבני עשיו, לבושים במלבושי שריון, רוכבי סוסים ופרשים, ואתם עוד שמונים נסיכים מבני ישמעאל רוכבי פילים, ויחד עמם הביאו עוד חיילים רבים משאר אומות אשר אין להם מספר, ומינו את אנטיוכוס עליהם לראש, ובאו לערוך מלחמה על ירושלים".

אם עד עתה חשבנו שהחשמונאים יצאו להלחם במסירות נפש "רק" נגד מלכות יון, הרי שעתה אנו נכוחים שלא כן היו הדברים. אל היוונים הצטרפו עמים רבים, מבני עשיו וישמעאל, וכולם התאגדו והתקבצו להלחם. בכמה? ב"ב חשמונאים בודדים.

ומה היה אז? - ממשיך התרגום ואומר "ובאותה השעה היתה כנסת ישראל הנמשלת ליונה תמה, עובדת בלב אחד לאדוניה ומחזיקה בתורה, ועוסקת בדברי תורה בלב שלם, וזכויותיה בהירות כיום צאתה ממצרים [והוא הוא מה שהבאנו למעלה מהשאלות ששבו ישראל באותה השעה בתשובה שלימה והחזיקו בתורה בכל כחם]. אז יצאו בני חשמונאי ומתתיהו וכל עם ישראל וערכו אתם מלחמה, ומסרם השם בידיהם. וכשראו כן יושבי המדינות, אישרו אותם [חיזקו את ידם], ומלכי העולם והשלטונות קילסו להם", עד כאן דבריו.

כי כך היא ההנהגה עם ישראל. "לא בכח ולא בחיל כי אם ברוחי אמר ה' צבאות" (זכריה ד, ו). בכל הדורות כולם לא יצאו ישראל להלחם בדרך הטבע, ולא נצחו על פי הטבע. מימיו של אברהם אבינו, עת יצא להלחם כנגד ארבעת המלכים, הוא ואליעזר עבדו לבדם, ונצחום, ועד ימינו אנו.

תמיד היה נצחון ישראל במלחמה תלוי אך ורק בזכויותיהם, בהתחזקותם בתורה ובמצוות, ובהטות לבם ותשובתם אל ה'. וכמו שאמרו בגמרא (מכות י.) "עומדות היו רגלנו בשעריך ירושלים, מי גרם לרגלנו שעמדו במלחמה, שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה".

ובהיות ונצחון ישראל אינו תלוי בהנהגת הטבע כלל וכלל, אל להם לירא ולפחד מכל אויב ומתנקם, כי אין הם תלויים בכוחות עצמם ולו במעט, אלא בהנהגת השי"ת, אביהם, אשר כל מי שצר על ישראל כאילו צר עליו בעצמו. הן על הפסוק "וברוב גאונך תהרוס קמיד" כך דרשו רבותינו במכילתא (בשלח, ו), "מי הם הקמים כנגדו", וכי מי הם אלו שיכולים לקום למלחמה על ה' יתברך, "אלא מגיד הכתוב שכל מי שקם על ישראל כאילו קם על המקום". ואמנם נכון הדבר שמוטל על ישראל לדעת ולזכור שאם רוצים הם שהקב"ה יצא למלחמה עבורם עליהם להיטיב את דרכם לפניו ולעשות את הישר בעיניו, כפי שעשו ישראל בזמן החשמונאים, אך מכל מקום לעולם אין להם לחשוש בדרכי הטבע מכל צר ומציק, יהיה מי שיהיה.

והרמב"ם באגרת תימן הידועה, מרחיב את הדיבור בענין זה בדברים נפלאים אשר הם מיסודי היהדות ממש, ונביא מדבריו. בימי הרמב"ם, פנו אנשי תימן לקבל את הדרכתו ועצתו, אחר שהכבידו עליהם צרות ותלאות רבות ומשונות. באותם ימים, מלבד צרותיהם הרבות, אף התרגשה עליהם צרה גדולה נוספת, כאשר יהודי אחד הכריז על עצמו שבאה עת הגאולה והוא הוא המשיח, והצליח לבלבל ולהתעות אחריו רבים. הרמב"ם שלח להם את אגרתו הנודעת, בה האיר את עיניהם וחיזק את לבבם הנשבר, ובה הדריך אותם כיצד לעבור את הימים הקשים והחשוכים העוברים עליהם, עד לביאת מלך המשיח במהרה בימינו".

יד. והרמב"ם סיכן את חייו באגרת זו, וכמו שהזהיר בעצמו בסוף האגרת לבל תפול לידי מי מאומת הישמעאלים, אשר עלולים לפגוע בו מחמתה. והוא מוסיף שם "ואף על פי שכתבתי אותו הייתי מתיירא מזה הרבה מאד, אבל ראיתי שהצדקת הרבים דבר שאין ראוי לפחד עליו מן הסכנה".

ובתוך דבריו כותב הרמב"ם, כי שלוש קבוצות עמדו להלחם בישראל במהלך הדורות, בדרכים שונות. הקבוצה האחת, היא כדוגמת האומה הבבלית ונבוכדנצר בראשה, אשר באו להלחם עם ישראל בכח הזרוע, ויחד עמה אומות שונות אשר מנסים לכלות את ישראל באופן הזה, מאז ועד עתה. הקבוצה השנייה היא האומות הבאות להתווכח עם ישראל על עצם אמונתם, ובקושיות ותמיהות שונות מנסים לקעקע את אמונתם בחי העולמים. והקבוצה השלישית היא "הדת הנדמית לדתנו", כלשון הרמב"ם, והיא הדת הנוצרית אשר ניסתה להציג "תחליף" לדת היהודית.

ועל שלשת הקבוצות הללו מסכם הרמב"ם: "ושלשת המערערים האלו, כולם יאבדו. ואם תראה להם שום גבורה ונצחון בשום זמן - לא תעמוד להם הגבורה ההיא ולא יאריך להם הנצחון ההוא. וכן גזר עמנו בוראנו יתברך והבטיחנו מעולם ועד עולם, שכל זמן וזמן שיעמוד על שונאיהם של ישראל שמד או שיתחדש עליהם שום רוגז - שהוא עתיד לסלקו ולהסירו".

וממשיך הרמב"ם ומביא כיצד בכל הדורות ניסו קבוצות אלו להלחם עם ישראל ולכלותם, ותמיד כלו הם בעצמם. ובתוך דבריו מזכיר את מלחמת החשמונאים: "וכן אירע בבית שני כשגברה מלכות יון הרשעה וגזרו שמדות גדולות ומשונות על ישראל לאבד הדת, וגזרו עליהם חילול השבת ולהפך ברית מילה ושיכתוב כל אחד מישראל בלבשו שאין להם חלק בה' אלוקי ישראל, ושיחוק בקרן שורו כענין הזה ואחר כך שיחרוש בו. ועמדו בגזירה כמו חמשים ושנים שנה ואחר כך איבד הקב"ה ממשלתם ודתותיהם יחד"ט.

טו. הרב מפוניבז' זצ"ל, בהיותו מכתת רגליו ממדינה למדינה ומעיר לעיר לגייס כספים עבור טובת ישיבת פוניבז', הגיע פעם לרומא, והתארח שם בבית יהודי אחד. באחד מן הימים פנה הרב אל המארח ואמר לו, יש לי בקשה קטנה ממך, ונא אל תסרב לי עליה. השיב לו המארח, כל מה שיאמר ויבקש הרב - אעשה בעבורו. אמר לו הרב מפוניבז', שמעתי שיש כאן את "שער הנצחון", השער שבנה טיטוס בשובו מירושלים, אחר שהחריב את בית המקדש, הרג רבבות מישראל והוליק את שארית הפליטה בשבי. אנא, קח אותי אל שער זה.

והרמב"ם מוסיף ביאור נפלא, שזהו מה שהבטיח הקב"ה ליעקב אבינו ואמר לו (בראשית כח, יד) "והיה זרעך כעפר הארץ". פשט הכתוב, שיהיו ישראל מרובים כעפר הארץ אשר אין לו מספר. אך הרמב"ם מפרש באופן שונה: "כלומר, אף על פי שהם נתונים למרמס ולמרפס כעפר הזה שהכל דורסין אותו, סוף שיגברו וינצחו. וכן על דרך המשל - כמו שהעפר באחריתו יעלה על הדורסים אותו וישאר הוא והדורסים אותו לא יעמדו". כשם שהאדם בחיי חיותו הולך על האדמה בטח ודורך עליה כל העת, וסופו להיות תחתיה... כך גם ישראל. נכון הדבר שעתה, בזמן הגלות, נתונים הם למשיסה תחת רודפיהם וצריהם, אך לבסוף יגברו עליהם וינצחו אותם, עת יחיש הבורא יתברך את הגאולה השלימה במהרה.

וממשיך הרמב"ם, אשר כל תיבה ותיבה בדבריו שקולה בפלס מאזנים, וכל תג ותג בדברותיו מדוקדק ונדרש, במשפט נוקב: "וכמו שאי אפשר שיתבטל מציאותו של הקב"ה, כן אי אפשר שנאבד ונתבטל מן העולם. שכן אמר מלאכי (ג, ו) 'אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם'. וכמו כן בישרנו והאמיץ אותנו יתברך שמו שנמנע אצלו למאוס אותנו בכללנו, ואע"פ שנכעיסהו ונעבור על מצוותיו. שכן כתוב (ירמיהו לא, לו) 'כה אמר ה' אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי הארץ למטה גם אני אמאס בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאום ה'. וכענין זה בעינו הבטיחנו בתורה ע"י משה רבינו ע"ה שכן כתוב (ויקרא כו, מד) 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם'".

המארח קיים הבטחתו ולקח עמו את הרב אל שער הנצחון. נעמד הרב מפוניבז' על יד השער, לחש כמה מילים ופנה לשוב. המארח לא ידע את נפשו מרוב סקרנות, ולבסוף פצה את פיו ושאל את הרב, "למדנו רבינו, מה לחש שם הרב, על יד שער הנצחון?" חייך הרב מפוניבז' והשיב, נעמדתי על יד השער וכה אמרתי: "טיטוס, טיטוס. איפה אתה היום, ואיפה אנחנו. אתה נשכחת מכל לב, שורפים את גופך בכל יום ואת אפרך מפזרים בים, ולא נותר ממך דבר מלבד איזה שער עלוב. ואילו אנו? - ממשיכים בגאון את אותה שרשרת הדורות שניסית לעצור, פותחים ישיבות, מעמידים תלמידים. עם הנצח ממשיך לחיות, לנצח!

ומסיים הרמב"ם את הדרכתו לבני תימן, שהיא גם הדרכתו אלינו: "ואתם אחינו חזקו ואמצו, והשענו על הפסוקים האלו האמיתיים ואל יבהילו אתכם השמדות אם תכפו עליכם, ואל יפחיד אתכם תוקף יד האויב עליכם וחלישות אומתנו. שכל הענין הזה אינו רק נסיון ובחינה להראות אמונתכם וחיבתכם בעולם, ושלא יחזיקו בדת האמת בעיתות כאלו אלא החכמים יראי ה' מזרע יעקב, הזרע הטהור והנקי, שנאמר עליהם (יואל ג, ה) 'ובשרידים אשר ה' קורא'". עד כאן דבריו הנפלאים.

את המשפט הזה אסור לאף אחד לשכוח: **"כמו שאי אפשר שיתבטל מציאותו של הקב"ה, כן אי אפשר שנאבד ונתבטל מן העולם"**. האם יכול יהודי לדעת ידיעה כזו, להכיר את המילים הללו, ולא להיות שמח?! ובאלו הימים אנו שמחים בשמחה הזו. במה שזכינו והקב"ה הוא אבינו והוא מלכנו, העומד תמיד לימינו ומגן בעדנו. כך בימות החשמונאים, וכך בכל הדורות, אם בכלל ואם בפרט. וצריך לשים לב להודות ולשבח לו באלו הימים על כל הניסים שעשה לאבותינו ולנו, ובפרט בעת הדלקת הנרות. וכן בסעודות יש לראות לשמוח בהם שמחה של מצוה, ובכך יהיו מקודשות לשמים.

קץ שם לחושך - מעלת היסורים

כידוע מדברי רבותינו, תמיד יש קשר ושייכות בין פרשת השבוע, לאותו הזמן בו היא חלה. ואף פרשת מקץ, יש לה קשר מיוחד עם ימי החנוכה בהם היא נופלת.

כך פותחים רבותינו במדרש תנחומא, את מדרשם על הפרשה: "כל דבר ודבר שיוצא מפי הקדוש ברוך הוא, בקצבה הוא נותן. לחמה נתן קץ שנאמר 'מקצה השמים מוצאו', לחושך נתן קץ שנאמר 'קץ שם לחושך ולכל תכלית הוא חוקר', ואף כשנחבש יוסף קץ שם לו, שנאמר, ויהי מקץ שנתים ימים".

יוסף הצדיק, שהיה בן זקונים לאביו, מצא את עצמו בשפל המדרגה מה שאין לתאר ואין לשער. הן במצבו הרוחני, בהיותו מרוחק מבית אביו

ובשהותו בארץ מצרים שהיתה שקועה בכל התועבות והטומאות יותר מכל ארץ אחרת [ומסתמא שבבית הסהר שלהם המצב הרוחני היה קשה עוד יותר ויותר], והן במצבו הגשמי, בהיותו בודד מכל משפחתו, גר בארץ נכריה, ובהמשך גם מושלך בבית הכלא.

ועם כל זאת, "קץ שם לו". מדתו של הקדוש ברוך הוא שלכל דבר ודבר הוא שם קץ וסוף. ומרגע שהגיע הקץ, בן רגע עלה יוסף לגדולה, מבירא עמיקתא כפשוטו, לאיגרא רמא.

והנה, המתבונן בתורה רואה שכל הצרות הנוראות שנחתו על יוסף וכל הקשיים שעברו עליו, הם המה היו הגורמים שהביאו אותו אל גדולתו. שהרי על ידי מכירתו והגעתו למצרים נמכר לפוטיפר, ואחרי כל נסיונותיו עם אשת פוטיפר הושלך לבית הסהר, ובעת ישיבתו בבית הסהר פגש בשרי האופים והמשקים ומשם יצא לגדולה. והנה בשעה שעברו על יוסף כל אלו הקשיים הרי לא ידע ממאומה, ולא ראה דבר מלבד אותה הצרה שהתרגשה עליו באותה העת והשעה, אך לאחר זמן, כאשר יצא מאפלה לאורה, יכל לראות ולהבין כיצד הקב"ה סיבב את כל ייסוריו לטוב לו ולמשפחתו לאחר מכן.

ולא על חנם באותו המקום בו התחילה לכאורה 'נפילתו' של יוסף ומשם היתה צרתו הראשונה, משם היתה העליה שלו לגדולה. הלא היכן התחילה החשיכה של יוסף? - בבור בו זרקו אותו אחיו. לא רק משום שעצם ההשלכה לבור על ידי אחיו היא קשה ואיומה, אלא גם משום שהבור עצמו היה מקום סכנה וכמו שדרשו רבותינו (שבת כב.) 'והבור ריק אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו'.

טז. והנה כבר תמהו המפרשים מפני מה ראו רבותינו להביא מימרא זו באמצע הסוגיא העוסקת בהלכות חנוכה, וכתבו ליישב בדרכים שונות. ולפי האמור נראה ליישב, כי אכן יש קשר ושייכות בין יוסף הצדיק שהיה שרוי בחשיכה ובאפלה עד לצאתו לאור גדול, לחשמונאים שהיו נתונים אף הם בחושך יון, עד לישועתם.

ורבותינו בעלי התוספות (בדעת זקנים שם) ביארו על פי זה מה שלכאורה קשה מדוע אחי יוסף מכרוהו עבור זוג נעלים וכאמור (עמוס ב, ו) 'על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים', והלא יוסף היה אז בן שבע עשרה שנה, נער שכחו במתניו, ואף מבית יעקב אבינו שהיו כל משפחתו גבורי חיל עצומים, וכפי שמובא בחז"ל (תרגום ירושלמי ריש ויגש), שכאשר נגש יהודה אל יוסף על דבר בנימין והזהיר אותו כי בכחו להחריב את כל ארץ מצרים רמז יוסף לבנו מנשה והוא בעט ברגלו והזדעזע כל הארמון, ואמר אז יהודה שמוכרח להיות שהוא שייך למשפחתם באיזה אופן כי גבורה כזו רק להם תתכן, ואם כן מדוע מכרו אותו האחים בעבור זוג נעלים בלבד ולא במחיר מלא?

אך על פי דברי הגמרא הללו, כותבים בעלי התוספות, אתי שפיר. כי כאשר הושלך יוסף אל הבור וגילה כי הבור מלא בנחשים ועקרבים, נתמלא לבו פחד. וכל כך פחד יוסף, עד שנחלש כחו ולא היה שוה יותר מזוג נעלים. וצרה זו לכשעצמה היא צרה גדולה, אך היא היתה רק 'הפתיח'. הן בהמשך סבל יוסף עוד שנים רבות בארץ מצרים.

ומכל מקום, תחילת החשיכה היתה בבור. והאורה? - אף היא התחילה בבור, וכאמור 'ויריצוהו מן הבור', משם יצא יוסף ועלה לגדולה, למלוכה בכיפה של שמונים שנה רצופות. והנה הפסוק אומר "ויריצוהו מן הבור", וביאר החפץ חיים (ח"ח עה"ת פרשת מקץ), שבהיות וכבר הגיעה העת בה היה צריך יוסף לצאת מבור שביו ולעלות על כס מלכותו, לא היתה שהות להמתין לו אפילו מעט, אלא "ויריצוהו מן הבור", האיצו בו והביאו אותו לפרעה תיכף ומיד. והטעם, כי הגיע ה'קץ' שם לחושך של הקב"ה, ומשהגיע, אין אפילו שהות נוספת של רגע.

וזהו הקשר המובהק לזמנינו, לחג החנוכה. גם אז היו ישראל במצב של חושך ואפילה, "חושך זו מלכות יון שהחשיכה עיניהן של ישראל בגזירותיהן", וכמו שכתב הרמב"ם בתחילת הלכות חנוכה "בבית שני כשמלכי יון גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות ופשטו ידם בממונם ובכנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו

פרצות וטמאו הטהרות וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול", ובאגרת תימן מוסיף הרמב"ם שהיו גזירות אלו נ"ב שנה, ומכל מקום ברגע שהגיעה העת והשעה של 'קץ שם לחושך', הושיע הקב"ה את ישראל בנס עצום, וי"ב החשמונאים ואלעזר עמהם, אנשים שאינם רגילים במלחמה, נצחו אימפריה שלימה וצבא גדול מנוסה ומצוייד. וכמו שממשיך שם הרמב"ם "עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילים וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים עד החורבן השני". ואף אז נמצא שכל הנ"ב שנים שתכפו הגזירות והתגברו, נעשו סיבת האורה כאשר שבו ישראל בתשובה, נצחו החשמונאים את מלכות יון וזכו שתחזור המלכות לידיהם.

וממש כך היה גם אצל ישראל בעת שעבודם בארץ מצרים, שדוקא בזמן שבו הגדיל פרעה את השעבוד והודיע (שמות ה, ט) "תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר", ונראה היה אז שהחושך מתגבר והולך עד כי אפסה כל תקוה, דוקא אז האיר האור ובאה גאולתם ויציאתם ממצרים על ידי הקב"ה.

וכך היה גם עם דוד המלך ע"ה, מלך המשיח, שכל חייו התייסר בייסורים. הגמרא בברכות (נה:): מעידה עליו שכל שנות חייו לא ראה חלום טוב. הלא עוד טרם נמשח למלכות היה נרדף במשפחתו, וכפי שהוא אומר על עצמו (תהלים סט, ט) 'מוזר הייתי לאחי'. לאחר מכן כאשר נעשה חתנו של שאול נאלץ לברוח ולהסתתר ממנו, וגם לאחר מכן כאשר כבר התגלתה מלכותו ופסק שאול מלרדפו לא מלך אלא על יהודה, ואף אז באו עליו צרות אמנון ואדוניהו, ועל כולנה צרתו הגדולה בבנו אבשלום. בנו! שקם עליו להרגו. והוצרך דוד לעזוב את ביתו ולברוח לעבר הירדן, והיה זה כבר בעת זקנותו, כמה שנים קודם פטירתו.

ובעת שהיה דוד המלך בורח בעת זקנותו מפני אבשלום בנו, מה שכבר נראה לנו לכאורה שהגיע לתחתית שאין למטה הימנה, היה עומד שמעי בן גרא שהיה ראש הסנהדרין וזורק אחריו אבנים וצועק (ש"ב טז,

ז) "צא צא איש הדמים ואיש הבליעל", ואבישי בן צרויה שר צבאו של דוד בראותו כיצד מזלזל שמעי במלכות אמר לדוד תן לי רשות ואסיר את ראשו, אך דוד לא הסכים לו והשיב לאבישי, מה אתה רוצה ממנו, והלא "ה' אמר לו קלל", אם הוא מקלל אותי כנראה שזה מגיע לי בגזירת הבורא.

והנה, לכאורה זהו סבל עצום ונורא שאין לתאר ולשער, שעומד ראש הסנהדרין ומבזה בריש גלי את דוד המלך. לכאורה זהו הרגע הכי קשה שעבר על דוד בכל ימי חייו, הרגע בו הוא מוצא את עצמו נרדף בעת זקנותו על ידי בנו, ומושפל בפרהסיא על ידי ראש הסנהדרין.

אך מה גלו לנו חז"ל?

רבותינו גלו לנו (בזוה"ק, והביא דבריהם רבינו החפץ חיים בספרו שמיה"ל שער התבונה פ"ח), שדוקא באותה העת, שהיא היתה עבורו לכאורה השעה הקשה ביותר, בזכות מה שדוד קיבל על עצמו את ייסוריו באהבה ואמר לאבישי "כי ה' אמר לו קלל", ובזכות שלא איבד את הבטחון בבורא וכפי שהמשיך ואמר לאבישי "אולי יראה ה' בעיני [בדמעות עיני] והשיב ה' לי טובה תחת קללתו היום הזה", התהפך דוד ונעשה באותו הרגע רגל רביעי במרכבה, יחד עם אבותינו הקדושים, וזהו שאנו חותמים בברכה "מגן דוד" כשם שאנו חותמים ב"מגן אברהם". והנה אנו אין לנו השגה והבנה במשמעות הדברים שדוד נעשה רגל רביעי במרכבה, אך זאת יודעים אנו, ששעה קשה זו שהיתה לדוד, באמת היא עבורו השעה המוצלחת ביותר שהיתה לו בכל ימי חייו...

ולכן אמר דוד המלך ע"ה (תהלים כג, ד) "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי, שבטך ומשענתך המה ינחמוני". 'משענתך' זהו העזרה והמשענת שמושיט הקב"ה לאדם ומובן מדוע היא מנחמת אותו, אך 'שבט' הוא שוט, וכיצד שוט מנחם את האדם? - אך באמת כאשר האדם יודע שהשוט מגיע מאבא שלו, ממי שדואג לו יותר מכל אחד אחר ורוצה רק בטובתו, אף השוט מנחם אותו. ביודעו שכל היסורים הם רק

לטובתו ולצרכו ואף להם יש סוף, ובזכרו שיום יבוא וסאת היסורים תתמלא, ואז יבוא הקב"ה וישים קץ לחושך, ישלח לו את המשענת והעזרה לה הוא זקוק, ויראה לו כיצד כל ייסוריו לא היו לחינם.

ולכן תמיד כאשר יש חושך, הן חושך כללי על הציבור כולו, והן חושך פרטי, צריך לזכור ש'קץ שם לחושך'. כל איש ישראלי אשר עוברות עליו צרות ומצוקות, אסור לו לאבד את הבטחון בהקב"ה. אסור לו לומר 'זהו, אני אבוד, אין לי סיכוי לצאת מזה'. נכון, עוברות עליך צרות, יש לך קשיים, אבל תדע שיש מטרה לכל המאורעות שעוברות עליך, ובהכרח שהם שיגרמו את טובתך באחרית. ולא די בזה, אלא שיתכן שדוקא הרגעים הקשים ביותר שיש לך, הם באמת הרגעים הכי מאושרים שלך, שבקלות תוכל להגיע בהם למדרגות רמות ונשגבות.

ונעתיק את לשונו הזהב של רבינו יונה בספר שערי תשובה (ש"ב, ה) "ויש על הבוטח בה' להוחיל ממעוף צוקתו, כי יהיה החושך סיבת האורה, כמו שכתוב (מכה ז, ח) 'אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחשך ה' אור לי', ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (מדרש תהלים מזמור כב, י) "אלמלא נפלתי לא קמתי, אלמלא ישבתי בחשך לא היה אור לי". וכל איש ואיש ביום צר לו יתן לבו להבין ולהתענות עם התשובה והתפלה כמו שהציבור חייבים לצום ולהתענות בעת צרתם כאשר תיקנו חכמינו זכרונם לברכה, וזה צום נבחר ויום רצון".

כלומר, גם כאשר אדם מתייסר ביסורים, בגוף ובנפש, ונדמה לו שהוא שרוי בחושך ואפילה שאין כמותם, אל לו לפול לייאוש חס ושלום, כי אדרבה, ברבות הימים ידע ויבין ש'החושך היא סיבת האורה', וכשם שהחושך של יוסף היתה סיבת הצלחתו, וכמו שהחושך ששלט בימי החשמונאים היה לבסוף סיבת האורה, כך גם יסורים אלו יתבררו לבסוף כאלו שגרמו והביאו לו את הטוב.

למשל, יסורים כאלו שהם באים בגלל עוונותיו של האדם לרמוז לו להיטיב את דרכיו, או יסורים שבאים לכפר לאדם על עוונותיו שעבר

בימי חייו, אין לו להצטער בסיבתם כלל וכלל, אלא אדרבה, זהו יום אושר ושמחה לאדם, בידעו כי היסורים הללו אינם יסורים של נקמה ח"ו, אלא יסורים שבאים לרמוז לו ולזרז אותו ליישר דרכיו או לכפר על עוונותיו ולצחצח את נפשו לקראת החיים האמיתיים, חיי העולם הבא, ומה ערך ומשקל יש ליסורים כאן לעומת העולם הבא שהוא עונג בלתי מושג ודבר נצחי.

ומסופר על הגאון מוילנא שתיאר פעם כיצד דיני המשפט בשמים ומה הם העונשים המגיעים למי שהמרה את פי ה' בחיי חיותו, והיה שם אחד מן התלמידים שהדברים כל כך זעזעו והבעיתו אותו עד שהתעלף ונכנס לסכנה. לאחר זמן, מששב לאיתנו, בא להגר"א וסיפר לו שבעבור ששמע דברים אלו מפיו נכנס לסכנה [כי חשב שאולי אין הדברים מדויקים והגר"א הגזים בתיאוריו]. אמר לו הגר"א, דע בני, כי כל מה שאמרתי נכון הוא ואיני חוזר בי אפילו ממילה אחת, אך בזאת טעיתי כי הייתי צריך להוסיף שמי שמתייסר כאן בזה העולם, מיקל לו הרבה מחשבון העולם הבא.

וכך היה אומר החפץ חיים בשם הגר"א "אלמלא היסורים לא היה אדם מוצא ידיו ורגליו בעולם הבא". כי באמת כל אחד כאשר בוחן במעמקי לבו את צפונותיו, יודע גם יודע שהוא לא 'משה רבינו'... וגם לא פחות מזה. כל אחד יש בידיו את הכשלונות שלו, שאותם הוא צריך לתקן. וביסורים שאותם הוא מקבל בשמחה הוא חוסך מעצמו הרבה מעונשי שמים.

אך כמובן, על האדם להבין שאם הקב"ה שולח לו יסורים אז כנראה שהם מגיעים לו. או בשביל לרמוז לו שישבו מדרכו הרעה והקלוקלת או כדי לכפר על חטאיו. ולכן תפקידו של האדם להתעורר בתשובה בעת שבאים עליו יסורים ולהתחזק בתורה ובמעשים טובים, ויחד עם זאת להיות שמח בחלקו על שזכה שמן השמים שלחו אליו את היסורים בכדי

לעוררו לשוב ובכדי לכפר לו על חטאיו".

וכפי שכותב זאת רבינו יונה בלשונו הנפלא (שם) **"וכאשר יקבל האדם את מוסר ה' וייטיב דרכיו ומעלליו ראוי לו שישמח ביסוריו לפי שהועילוהו תועלות נשגבות, ויש לו להודות לה' יתברך עליהם כמו על שאר ההצלחות** שנאמר (תהלים קטז יג) 'כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא' ונאמר 'צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא', ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ספרי ואתחנן) "רבי אליעזר בן יעקב אומר כל זמן שהאדם שרוי בשלוה אין מתכפר לו מעוונותיו כלום ועל ידי היסורין הוא מתרצה למקום שנאמר (משלי יג יב) 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה', פירוש, כאב את בן כן ירצה ה' את אשר הוכיח וקיבל מוסרו וכדרך שהאב ירצה את בנו אחרי התוכחות".

יסורים של תורה

וכל מי שמתייסר ביסורים [ואין מי שלא...], כדאי לו לזכור את מה שמביא הסטייפלער זצ"ל בספרו ברכת פרץ על פרשת מקץ בענין היסורים. ומחמת שידיעת דבריו הנפלאים נחוצים ונצרכים לכל אחד ואחד, נעתיק את לשונו שם. אמרו רבותינו במדרש (בר"ר פצ"ב): "אמר רבי אלעזר, **אין לך אדם בלא יסורין אשרי לאדם שיסורין באין עליו מן**

יז. ולמרבה הצער רבים הם האנשים שאינם מבינים את זה. שולחים להם מן השמים יסורים בכדי שיתעוררו לשוב, והם במקום לשוב מחפשים לפתור בכוחות עצמם את כל הסיבות 'הטבעיות' שלדעתם הביאו עליהם את היסורים. החפץ חיים היה ממשיך על זה את אותו אסיר שהיה כלוא שנים רבות בבית הסהר, והיה כבול בידיו וברגליו בשלשלאות כבדות של ברזל. אותו אסיר החליט שהוא מוכרח לברוח מבית הכלא, והתחיל לשפשף את השלשלאות זו בזו, בתקוה שינתקו אי - פעם. שוטה הוא זה! כל אלו התחבולות לא יסייעו בידו לצאת את בית האסורים, כי אם ילך לראות פני המלך ולפייסו ולבקש ממנו חנינה.

נכון, היה מסיים החפץ חיים, שיש לאדם את חובת ההשתדלות, לנסות לצאת מצרותיו ומצוקותיו. אך יחד עם זאת, אל לו לשכוח, ולו לרגע, מי שלח לו את אלו היסורים, ומה הטעם שבאו אליו היסורים. כי רק בהתבוננות ישרה של האדם, שבה הוא מבין שעליו לתקן את דרכיו ולשפר מעלליו, ורק כאשר הוא פונה להקב"ה מעומק לבו ומבקש מלפניו, אז באמת הוא יכול לפעול גדולות ונצורות ולסלק מעליו את כל היסורים.

התורה שנאמר ומתורתך תלמדנו". פירוש, כותב הסטייפלער הקדוש, "ולעיל מיניה כתיב 'אשרי הגבר אשר תיסרנו יה'. כלומר, דורש רבי אלעזר את כוונת הפסוקים, כי אשרי מי שהקב"ה מייסר אותו על ידי התורה הקדושה.

"וביאור הדברים הוא", ממשיך הסטייפלער בדבריו הנפלאים, "דבאמת האדם מוכרח ליסורים למען מצבו הרוחני למרק עוונותיו וכדאמרין בשבת (נה:): 'אין יסורין בלא עון' [זולת בצדיקים גדולים שיש בהן יסורין של אהבה ויש מהן שמקבלים עליהן יסורין מרצונם]. הכלל דהיסורין מוכרחים הם לאדם הן למען כפרת עוונותיו והן למען השגת התורה והעולם הבא, אבל צריך לדעת שהיסורים נשלחים בדקדוק עצום מאוד וכמבואר במסכת ערכין (טז:): שאפילו הושיט ידו לקחת ג' מטבעות ועלו בידו שנים נחשב זה בכלל יסורין מה שיצטרך להטריח להושיט ידו עוד הפעם לקחת מטבע ע"ש, וכו', הרי שכל פרט מהיסורין באין על ידי פסק דין מיוחד מבית של מעלה".

וכיון שבלאו הכי כל אחד ואחד מוכרח לסבול במהלך חייו יסורים בכדי להיטיב לו באחריתו, "וכיון שהיסורין נשלחים במדה ובמשורה מדויקת מאוד רק לפי המוכרח לו לפי מה שהוא בלא תוספות משהו, אם כן ודאי שהיסורין שיש לאדם על ידי עסק התורה והמצוות כגון מה שאמרו חז"ל 'כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו', וכן מה שמנדד שנה מעיניו למען שקידת התורה, וכן עצם יגיעת התורה ובפרט כשיגע בה בזמן שאין לו חשק ורצון לזה או שנדמה לו שאילולי עסק התורה היה יכול לסדר שיהא מצבו הגשמי יותר טוב וכיו"ב, פשיטא שכל אלו היסורים שבאין לו על ידי עסק התורה והמצוות נלקחים בבית דין של מעלה בחשבון היסורים שלו ומנכים בערכם יסורים אחרים שהיו מזומנים לבוא עליו, ונמצא שלא הפסיד כלל וכלל ע"י היסורים שבאו לו מחמת התורה אלא שתחת אשר יסורים בעלמא המה רק כפרה ומירוק לעוונותיו והכשרת גופו לקבל השפעה דקדושה, הרי היסורים שבאים מחמת עסקו בתורה ובמצוות מלבד שהן מזבח כפרה ככל יסורין דעלמא, עוד המה

זכות נורא ואיום בעצמותו ונחשב כאילו הקריב נפשו לפני הקב"ה, ואמרו חז"ל (אדר"נ פ"ג מ"ו) 'יפה אחד בצער ממאה שלא בצער' ושנינו (אבות פ"ה מכ"ג) 'לפום צערא אגרא', נמצא דמחמת היסורין הבאים ע"י התורה והמצוות לא נוסף לו יסורין אפילו משהו, כי תחת זה ינוכה לו ממנת היסורין הבאין עליו, ועוד הם רווח עצום ורב שאין לתאר ולהשיג כלל וכמו שנתבאר, וזהו שאמר 'אין לך אדם שאין לו יסורין אשרי מי שיסוריו מן התורה'".

יח. והסטייפלער הקדוש היה נאה דורש ונאה מקיים, שהרי כידוע, צרות רבות ורעות עברו עליו. פעם נכנס אצלו יהודי שבור ורצון ותינה בפניו את בעיותיו השונות ומצוקותיו הגדולות. אמר לו הסטייפלער זצ"ל, בוא ותשמע לעצתי, ואל תתעמק כל כך בצרותיך שאינם אלא ענין זמני וחולף כאן בזה העולם העובר. תסיח דעתך מהם ותתעסק רק עם עולם הנצח שלך. וכדי להחיות לב יהודי נדכא ושבור הוסיף הסטייפלער וגילה טפח על עצמו, וכך אמר לו. דע לך, שלי היו את כל הנתונים ואת כל הסיבות בעולם שאצא עם הארץ גמור, זה שאינו יודע מימינו ומשמאלו. שנים שסבלתי מעניות נוראה, ובשבת קדש לא עלה על שולחני אלא לחם שחור. בזה היתה מתחילה ובזה היתה נגמרת סעודת השבת. ולא שבת אחת ולא שנים, אלא כמה וכמה שנים שזה היה מאכלנו בשבת.

עד כדי כך רבתה העניות אצל הסטייפלער, עד שבהיותו מלמד לתלמידים אירע פעם אחת ולא בא לשיבה. הכל תהו ותמהו, כי היה ידוע הסטייפלער בגודל הקביעות שלו ושמועם לא חסר שיעור. אמרו לעצמם, נלך אל ביתו ונראה מה קרה עמו, אולי נפל למשכב. הגיעו אל ביתו ומצאו אותו שוכב במיטתו וגמרא בידיו, עסוק בתלמודו. הרגיש שנכנסו, וכשראה שהגיעו תלמידיו אורו עיניו ופנה אליהם, טוב שבאתם, בואו ושמעו שיעור. וכך מסר להם את השיעור באותו היום כאשר הוא שוכב במיטתו והם עומדים מסביב. לאחר מכן הסביר להם כי זוג מכנסים יחיד יש לו, וכיון שנקרעו לא יכל לבוא לשיבה למסור את השיעור. ואף צער גידול בנים עצום היה לי, שהיה ניתן לחלק אותו למאה אנשים, המשיך הסטייפלער, ולא פירט. וחתן מופלג היה לי, רבי שאול זצ"ל, שבהיותו צעיר לימים כבן שלושים הלך לעולמו ונותרתי אנכי לדאוג לשמונת יתומי בחוסר כל, וגם בעיות בריאות רבות היו לי, ועוד צרות רבות ותלאות גדולות עברו עלי, שאם הייתי מתעמק בהם לא הייתי מסוגל ללמוד אפילו דף גמרא אחד! אך הקב"ה עשה עמדי חסד ובזכות לימוד המוסר שהחזקתי בו בכל ימי חיי ובזכות מעט התורה שלמדתי [כך אמר הסטייפלער בענוותנותו] לא השגחתי בכל הקורות אתי ולא התעמקתי והתעסקתי בכל צרותי, והחזקתי מעמד. כך אמר הסטייפלער לאותו יהודי, שמובן מאליו שיצא מביתו כאדם אחר לגמרי, אדם חדש.

וכך עלינו ללמוד ענין זה מדוד המלך ע"ה, שעם היותו נרדף כל ימי חייו ועם כל תלאותיו השונות שעבר, מעולם לא פסק בגללם מלימוד התורה. ולכן אמרו חז"ל (ויק"ר כ, א) על הפסוק (ש"א טז, יב) 'וטוב רואי' - "כל מי שהיה רואה את דוד המלך היה שב לתלמודו", כי כל אחד

וזהו דבר נפלא וטובה עצומה שנתן לנו הקב"ה. לא די בכך שהוא שולח לנו ברוב רחמיו וברוב רצונו להיטיב לנו יסורים לייסרנו ולטהר נשמתנו לעולם הבא, אלא עוד הוא מחשיב לנו אף את עסק התורה בכלל היסורין. כאשר אחד מגיע לבית המדרש, פותח ספר, וכבר ראשו נמצא במקום אחר או עיניו נעצמות - עליו לדעת שהתגברות בשעה זו ולימוד מתוך קושי, שבשבילו זה יסורין של ממש, חוסכים לו יסורים במקומות אחרים. וכך הוא יוצא ברווח כפלים, גם זכה ליסורים שיכפרו לו עוונותיו ויצחצחו את נפשו, וגם זכה ללימוד התורה הקדושה שהיא המצוה היקרה ביותר מכל התרי"ג מצוות, ואף כח סגולתה בכפרת עוונותיו של אדם הוא למעלה מכל כח, וכמו שאמרו בגמרא (ר"ה יח.) "בזבח ובמנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר הוא בדברי תורה".

הדור שלנו - דור המירוץ

והנה בדור שלנו, החושך כבר כיסה את הארץ. הצרות מתגברות ומתחזקות הן בכלל והן בפרט, והתלאות מתרבות מיום ליום. גם הקשיים הרוחניים, שנעשתה ההתמודדות עם פגעי הרחוב קשה מנשוא, וגם הצרות הגשמיות שיש לכל אחד ואחד בתוך ביתו, משפחתו, ואצלו עצמו. מפני מה דוקא בדור החלוש שלנו, יש כל כך הרבה צרות, כל כך הרבה התמודדויות?!

שמעתי מהגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל שהמשיל זאת במשל נמרץ. מעשה היה בסוחר גדול שהיה מסתחר כדרך הסוחרים, שקונים בזול בכמויות גדולות מסיטונאי גדול, ומוכרים ביוקר לאנשים פרטיים או לחנויות קטנות. דרך הסוחר היתה, שכאשר היה קונה אצל הסיטונאי כמות גדולה של סחורה, היה משלם לו חלק מן התשלום בו במקום, ואילו



היה רואה כיצד דוד המלך אינו מניח לצרותיו ולטרדותיו להעסיק אותו ולבטל אותו מעסק תורתו, והיה דבר זה מחייב אותו. ועוד אומר דוד המלך ע"ה (תהלים סט, יד) "ואני תפילתי לך ה' עת רצון", כל ה"אני", המהות שלי, היא תפילה אליך. וכן אנו, אל לנו לבוא מחמת ריבוי הצרות והיסורים לידי שיבוש הדעת מרוב יגון ועצבון, אלא אדרבה, לחזק את המבטח בה' שכל המאורעות אך לטובה הם, ולהוסיף שקיעות בתורה ותפילה.

את שאר התשלום היה משלם במשך החודשים שלאחר מכן, בהתאם להצלחת מכירותיו, עד שהיה פורע את החוב כולו. כך נהג במשך שנים.

פעם אחת הגיע הסוחר לסיטונאי, וכדרכו ביקש להזמין סחורה. כשהגיעה עת התשלום, אמרו לו, הפעם אין באפשרותך לקנות בהקפה ולשלם רק חלק מן התשלום, ועליך לשלם כבר עכשיו את כל התמורה עבור הסחורה שאתה מקבל. התפלא הסוחר, והלא כמה וכמה שנים שאני משלם רק חלק מן התשלום בשעת הקניה, ומעולם לא קרה שמחמת זה לא עמדתי בדיבורי ולא השלמתי את חובי במשך הזמן, ומה יום מיומים. השיבו לו, הן אמת דברת, אך מה נעשה ובעל הבית, הסיטונאי, סוגר את העסק בעקבות כך שהוא עולה לארץ ישראל? אין באפשרותו לתת לך הקפה נוספת, יען ובעוד שבוע כבר מתעתד הוא להפליג ארצה.

והנמשל פשוט. עם ישראל אחר קבלת התורה, חטא בחטא עצום ונורא, חטא העגל. אין לנו הבנה כיצד טעו בזה, אבל מכיון שטעו וחטאו נגזרה עליהם גזירת כליון. משעמד משה רבינו והתפלל על ישראל, התעוררו רחמי הקב"ה וגברה מדת הרחמים שלא לכלותם, אך עדיין נגזר שבכל דור ודור יפרע הקב"ה מישראל מקצת מחטא העגל, וכל פורענות ופורענות שבאה על ישראל יש בה קצת מפרעון חטא העגל [כמו שאמרו בסנהדרין קב.]. כך היה בכל הדורות כולם, אך לא כן בדור הזה. הדור שלנו הוא דור אחרון, ערב הגאולה, שלאחריו 'בעל הבית סוגר את העסק'. משכך, אין אפשרות לתת עוד 'הקפה' ולדחות חלק מן הצרות והיסורים לדורות הבאים, כי אין כאלו.

ועל הדור הזה, אמר רבי שלום שבדרון, התבטא מרן החפץ חיים ואמר שהוא 'דור המירוק', דור הצחצוח, בו מנקים את כל הלכלוך, ומטהרים את הנפשות מכל טומאה וזוהמה. ולכן הצרות מתגברות והייסורים הולכים ותכפים, בכדי להכין נפשותנו לקראת הגאולה השלימה ולקראת בואו של מלך המשיח. ונמצא אם כן שדוקא החושך שכל כך מתגבר בזמננו הוא הוא יהיה לנו לסיבת האור, במהרה בימינו, אמן.

חננוכה - חג החינוך

כבר הבאנו את דברי רבותינו במדרש, המספרים כיצד היוונים גזרו על ישראל לכתוב על קרן השור 'אין לנו חלק באלוקי ישראל'. ביאורים שונים נאמרו במפרשים מדוע דווקא על קרן השור בקשו היוונים שיכתבו זאת ישראל, וחלק מהם הבאנו למעלה.

ביאור נוסף כתבו המפרשים, כי הקרן שימשה בעבר ככלי להשקות בו את הילדים הרכים. הגמרא במסכת שבת (לה:): אומרת ששופר אינו מוקצה בשבת, משום שראוי 'לגמע בו לקטן'. כך היה המנהג בימיהם, שהיו עושים מן הקרן כעין שופר, ממלאים אותו במים או בשאר משקים מצדו הרחב, ומשקים ממנו לקטן בפתחו הצר.

ובהיות ומהות ורצון היוונים היה להביא את כלל ישראל לידי הכפירה בה', הרי שאין להם דרך טובה יותר לעשות זאת מאשר הפגיעה בקדושת ובטהרת ילדיהם של ישראל. ולכן התאמצו הרבה בגזירות על חינוך הבנים הקטנים והרכים, כי בהעדר חינוך יהודי נכון ובהכנסת דעות זרות והשקפות פסולות לבתי החינוך, ממילא הדור הבא נתון כבר בידיהם, ח"ו. ולכן ציוו היוונים שיכתבו ישראל ויחקקו את הכפירה בה' יתברך דווקא על קרן השור, אותה הקרן בה משקים את הילד הרך ובה מרווים את צמאונם.

וחג החננוכה כשמו כן הוא, מלשון 'חינוך', לרמז כי בימים אלו אנו מציינים את נצחון החשמונאים שלא נתנו ליוונים להחדיר את השקפותיהם הפסולות בבנינו, ובמסירות נפש נלחמו בהם עד שהכריעו אותם במערכה וזכו למצוא בבית המקדש את פך השמן הטהור, המרמז על החינוך הטהור אותו ישראל מעניקים לבניהם. ומטעם זה אמרו חכמים (שבת כג:): "הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים", כי הימים הללו מיועדים ומיוחדים יותר משאר ימות השנה לענין חינוך הבנים לתורה ולמצוות, לאהבת ה' וליראתו.

וכיצד הוא החינוך שצריך אדם לחנך את בניו?

תחילה וראש האדם צריך לחנך את עצמו, ולהוות דוגמא אישית לבניו ולמשפחתו. הן כך אמרו חכמים (שבת כא:): "נר איש וביתו". ראשית כל "נר איש", הדלק את הנר שלך, את עצמך, ולאחר מכן ממילא - "וביתו", תווכח כיצד אף ביתך ומשפחתך למדים מדרכך בראותם אותך, והולכים גם הם לאורך.

בדידי הוה עובדא, שהוצרכתי ללכת פעם ליהודי נכבד אחד, לצורך איזה ענין. בתוך כדי שיחתנו, הכניס האיש את ידו לכיסו, ובנו הקטן שעמד שם על ידו צעק 'כסף!' 'כסף'!... ממתי ילד צועק 'כסף' כשאבא שלו מכניס את היד לכיס?! - אבל כנראה כשהאווירה בבית היא כסף, כסף, ועוד כסף, וכאשר האב מקרין לילדיו שהכסף הוא העסק החשוב לו ביותר על ידי דיבוריו והתנהגותו, גם זה קורה. כמה חבל. הרי אם היה רוצה, היה יכול היהודי הזה לזכות שכאשר הוא מכניס את ידו לכיסו יצעק הילד 'עט לכתוב דבר תורה!' וכדומה, ומה רב הנזק שזהו המסר וזהו החינוך אותו הוא מעביר לילדיו.

מעשה היה כאן באחד מתלמודי התורה, שאחד מן הרבנים שאל את תלמידיו, 'אמרו לי נא, מהו הדבר הכי חשוב שקיים בעולמנו'. תלמיד אחד השיב 'תורה', ילד שני אמר 'תפילה', השלישי הגיב 'גמילות חסדים', וכן הלאה. לפתע נעמד ילד אחד ואמר, 'הרב, איני מבין. הלא הדבר החשוב ביותר זהו צלחת חמין, לא?! בתחילה סברו כי התבדח, אך לאחר מכן, כששאל אותו שוב הרב את השאלה וקיבל את אותה התשובה, הבין שהילד רציני, ויש דברים בגו.

בשעת מעשה לא עשה הרב דבר, אך לאחר מכן פגש במנהל הת"ת וסיפר לו את המעשה. המתין המנהל מספר ימים, ולאחר שלשה - ארבעה ימים קרא לילד, הזכיר לו את שאלת הרב בכיתה ואת תשובתו שהשיב, וביקש לשמוע הסבר מדוע אכן הוא חושב שצלחת חמין היא החשובה לו ביותר על פני תבל. התלמיד השיב לו, 'כבוד הרב, ברור לי

שצלחת חמין היא הדבר החשוב ביותר, ואף ראייה יש לי לדבר. בכל שבת, בשעת הסעודה, עת אני רוצה לומר על שולחן השבת דברי תורה ששמעתי בכיתה, מקדים אותי אבי ומבקש 'הביאו את החמין', והוא יושב ואוכל, ובתוך כדי אכילתו אני עומד ואומר את דברי התורה. ואבי? - ספק שומע את דבריי ספק עסוק הוא בהכנת צלחת שניה או שלישית. האם אין זו הוכחה שחמין הוא הדבר החשוב והמוערך ביותר?!

שמע המנהל את דבריו, ופטרו לשלום. אחר, התקשר לבית הילד, וביקש מאביו שיסור אליו למחרת. הגיע האב אל המנהל, וכולו נרגז: 'מה קרה?' הילד שלי עושה בעיות? וכן על זה הדרך.

אומר לו המנהל, שב כאן ותשמע סיפור. לפני כמה ימים הרב בכיתתו של בנך היקר, שאל מהו הדבר החשוב ביותר שישנו עלי אדמות. היודע אתה מה הוא השיב? 'צלחת חמין! ויודע אתה מהיכן הוא יודע את ה'ידיעה' הזו, ומי לימד אותו את זה? אתה!! אתה בשולחן השבת, במקום לתת ערך וחשיבות לדברי התורה של בנך, נתת מקום לצלחת החמין. שמע האב וקיבל. הבטיח לתקן את הענין.

ואכן, בשבתות שלאחר מכן, כאשר נעמד הבן לומר דברי תורה על השולחן, הכריז האב בקול גדול כי עתה הולכים לשמוע דברי תורה, וכרגע אין שום דבר אחר מלבדם. וכך במשך תקופה ארוכה התאמץ האב ונתן כבוד גדול לדברי התורה, עד שהם הפכו להיות החלק המרכזי בשולחן השבת.

לפעמים אדם לא שם לב למה שהוא עושה וכיצד הוא מתנהג, אך עליו לדעת כי הילדים שלו מרגישים טוב מאד את התנהגותו ואת דעתו. לא רק ילד מוכשר, אלא כל ילד, ידע ויבחין אם לאבא שלו חשובים דברי התורה, או לחילופין, צלחת [או דלי...] חמין. הן כך אומרת הגמרא במסכת סוכה (נו:): "שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה", ופירש שם רש"י "מה שהתינוק מדבר בשוק - מאביו או מאמו שמע".

ומאידך, סיפר לי ראש ישיבה, שאמרה לו זקינה אחת כהאי לישנא 'הרבה צרות עברתי בחיי, והרבה תלאות עברו על ראשי, אך מעולם לא אבדתי את האמונה והבטחון בחי העולמים. ומדוע? - משום שבילדותי הייתי מתעוררת תמיד באמצע הלילה לשמע מנגינתו העריבה של אבא שלי, שהיה קם בחצות הליל לעסוק בתורה הקדושה. המנגינה הזו נכנסה ונספגה היטב בעצמותי כל כך, עד שלא היה כח בכל הצרות והתלאות שעברו עלי להשכיח את נגינת התורה הזו ממני.

וביסוד פשוט זה שהחינוך וההשפעה על הילד באים בראש ובראשונה מהדוגמא האישית אותה הוא מקבל בביתו, ביאר האדמו"ר ממונקאטש זצ"ל על דרך הרמז את מה שאמרה התורה בפרשת בן סורר ומורה, שאביו ואמו מביאים אותו אל שער עירו ואומרים (דברים כא, כ) "בננו זה איננו שומע בקולנו זולל וסובא". דיבור זה של הורי הילד, כותב האדמו"ר ממונקאטש, הוא כעין וידוי והודאה על כך שהם גרמו לכל זאת, כי "בננו זה איננו שומע בקולנו", בן זה לא שמע בביתנו את קול התורה מתנגן לו, את קול התפילה הבוקע ממנו, ולכן הוא "זולל וסובא". ולא על חנם ציוותה התורה שיגידו זאת ההורים בשעה זו, לפני כל באי שער העיר ולפני בית הדין. בכדי להודיע לרבים שיכולים הם למנוע את בנם מהדרדר כל כך, וזאת על ידי נתינת דוגמא אישית נאותה. על ידי נתינת ערך וחשיבות לעסק התורה ומצוותיה, ומאידך - זלזול וביטול לכל עניני עולם ההבל, הבלה והחולף.

וזהו היא מצות היום, שידליק כל אחד את האור בביתו, 'אין אור אלא תורה' (תענית ז:), בהקדשת זמן להתבוננות וחשיבה כיצד ניתן לרומם את קרן התורה בתוך ביתו. וזכורני כיצד היה זועק דודי ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל בימים אלו, "הנרות הללו קודש הם", הקב"ה נתן לאדם נרות יקרים, נר ה' נשמת אדם' (משלי כ, כז), אלו בניו חביביו, ו"קודש הם, ואין לנו רשות להשתמש בהם", הקב"ה לא נתן אותם לאדם כדי שייעזר בהם לפרנסתו או כדי שיתן להם ללכת אחר תאוות לבם. הן "קודש הם", ראויים הם להתקדש בקדושת התורה ולהתעלות מעלה

מעלה, ולכן צריך כל אחד לראות ולדאוג שידלקו, שתבער בהם אש התורה, וראשית כל זהו על ידי ההכרה של האדם עצמו בדבר והדוגמא האישית אותה יתן לילדיו.

וכאשר אדם זוכה להוות דוגמא אישית, להשפיע ולהאיר לו ולמשפחתו, לקיים את מצות חכמים להדליק "נר איש וביתו", אז ממילא הוא מקרין גם החוצה, לסביבה היותר רחוקה לו, ולרחוב כולו. וזהו שאמרו חכמים (שבת כא:): כי אדם צריך להדליק את הנרות בפתח הסמוך לרשות הרבים, כי אחר שאדם מדליק לו ולביתו, יכול הוא להמשיך ולהתקדם בהפצת האור גם לרבים.

והסדר הזה הוא הראוי והנכון. מתחילה על האדם 'לחנך' את עצמו, להוות דוגמא אישית למשפחתו ולסביבתו הקרובה, ורק לאחר מכן להוסיף ולהשפיע על הרבים. לכך אמר התנא במסכת אבות (פ"ה מ"ט) "משה זכה וזיכה את הרבים - זכות הרבים תלוי בו". ראשית - "משה זכה", התאמץ בעצמו וזיכך נפשו בתורה הקדושה, וכאמרם בספרי האזינו (א') "אמר להם משה לישראל, שמא אתם יודעים כמה צער נצטערתי על התורה וכמה עמל עמלתי בה ומה יגיעה יגעתי בה... נתתי נפשי עליה, דמי נתתי עליה. כשם שלמדתי אותה בצער כך תהיו אתם למדים אותה בצער". רק לאחר שמשה רבינו התאמץ בעצמו והצטער על התורה הקדושה בכל כחו ונפשו, גם "זיכה", הרכיץ תורה בישראל ולימד את כל העם דעת והשכליט.

יט. וצריך לדעת שזיכוי הרבים והשפעה על הציבור אינו רק על ידי כיתות רגלים ממקום למקום ומסירת שיעורים ברבים. הגאון בעל מלא הרועים מביא מרבנו החוזה מלובלין, שהסביר את הפסוק שאומר דוד המלך ע"ה בתהילים (פד, ו) "אשרי אדם עוז לו בך מסילות בלבבם", כי "עוז" זו התורה הקדושה וכמו שדרשו חז"ל (ויק"ר פל"א, ה) על הפסוק "ה' עוז לעמו יתן", עוז זו התורה. ואמר החוזה מלובלין, "אשרי אדם עוז לו בך", אדם כזה שהוא דבוק בתורה הקדושה ואוחז בה תמיד, "מסילות בלבבם". בעצם האחיזה והעסק בתורה הקדושה הוא פועל וסולל מסילות בלבבם של ישראל להחזירם למוטב וליישר את דרכם למקום.

והוא הוא מה שכותב החזון איש (אגרות ח"ג סב) "אם היו בני תורה עמלים בתורה לאמיתתה, היו מצילים ילדים הרבה ואנשים רבים מהרהורי עבירה וכפירה וכיוצא בזה, בשפע קדשם,

ריבוי הצדקה בחנוכה

עוד ענין שכתבו בספרים שצריך להקפיד עליו בחג החנוכה, הוא נתינת הצדקה. וכך הביא המשנה ברורה (סי' עת"ר סק"א) בשם המגן אברהם, ש"נוהגים העניים לסובב על הפתחים בימי החנוכה".

וכתב הפרי מגדים, שהוא לפי שישראל בזמן ששלטו עליהם היוונים נתרשלו בתורה ובעבודה, וכמו שכתב הב"ח [הובאו דבריו לעיל]. ו'עבודה' כוללת תפילה וגמילות חסדים, ולכן כנגד זה צריכים ישראל לתקן רפיון זה לדורות ולהתחזק בימים אלו בתורה ובעבודה, ובכלל זה בגמילות חסדים בממונם, בנתינת הצדקה. ובפרט בנתינת הצדקה ללומדי תורה ולתלמידי חכמים, שאז נמצא שחיזקו גם את ענין הגמילות חסדים וגם את ענין התורה בחדא מחתא.

ובספרים כתבו שיש סודות גדולים בנתינת הצדקה בימים אלו, וכי צדקה באלו הימים בכחה לקרב את הגאולה. הטעם הוא משום שעל ידי הצדקה מוכן כסאו של משיח וכמו שנאמר בפסוק (ישעיה נד, יד) "ובצדקה תכונני", ובאלו הימים מאיר האור הגנוז על ידי אור הנרות, עליו נאמר "וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה מרפא בכנפיה" [כמבואר כל זה בזוה"ק מקץ דף רג: ובספה"ק].

ובספר יסוד ושורש העבודה כתב (שער המפקד) "גודל מעלת נתינת הצדקה בשמונת ימי חנוכה אלו, **יותר מבכל השנה**. הובא בספרים כי ימים אלו מסוגלים מאוד לתקון פגמי נפשו בנתינת הצדקה, ובייחוד ללומדי תורה להחזיקם". וכדברים הללו ממש כתב גם הגאון המקובל רבי שלום בוזגלו זצ"ל בביאורו 'מקדש מלך' על הזהר הקדוש (ח"ג דף נג:),

◆◆◆◆◆

בהשתפך רוח טהרה בעולם. ובסביבות בעל תורה אמיתי הדבר ניכר לעיניים השפעה מרובה על אנשים הרבה, **מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה**. וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין העין הרואה מרגשת בהם לדקותם". עד כאן דבריו הנוראים.

שהחזקת לומדי התורה בימי החנוכה הם סגולה לכפר ולתקן את העוונות החמורים והקשים ביותר.

ויש לבאר עוד בענין הצדקה בחנוכה, שהרי אמרו רבותינו שהיוונים צוו על ישראל לכתוב על קרן השור 'אין לנו חלק באלוקי ישראל'. למעלה ביארנו בכמה דרכים מפני מה בקשו היוונים שיכתבו זאת ישראל דוקא על קרן השור, וכל הביאורים נכונים ולכולם יש אסמכתאות מדברי רבותינו, וכמאמרם ז"ל (במדב"ר פי"ג, טו) "שבעים פנים לתורה".

והסבר נוסף כתבו המפרשים, על פי מה שאמרו בגמרא בשבת (ק"ח): "מעולם לא קראתי לשורי שורי אלא שדי". כלומר, השור הוא עיקרו של השדה, שעל ידו מוכשר השדה לחרישה, לקבלת הזרעים, וכן הלאה. נמצא אם כן, שהשור מהווה סמל ורמז על עיקר פרנסתו של האדם, ולכן דוקא בו חפצו היוונים שיכתבו עליו ישראל שאין להם חלק באלוקי ישראל, לאמר: 'אין הקב"ה זן ומפרנס אותנו, ואין מזוננו תלוי בו. אנו דואגים לעצמנו לבדנו, וכל פרנסתנו היא בכוחות עצמנו'.

אולם אנו יודעים שזהו הכל הבלים. הקב"ה זן מביצי כנים ועד קרני ראמים, ומפרנס כל אחד ואחד לפי צרכו וטובתו. יתירה מזו, אין לאדם כח להשיג יותר ממה שחפץ לתת לו הבורא, ולו פרוטה אחת, גם אם יעשה את כל ההשתדלויות שבעולם. וידוע מה שהיה נוהג החפץ חיים זצ"ל להשיב לשואליו (ראה בח"ח עה"ת עמ' קו), כי הפרנסה היא כמו חבית יין שיש לה ברז בתחתיתה להוציא מתוכה את היין. וכי אם יתקינו ברז נוסף לחבית, יהיה אפשר להוציא ממנה יותר יין? אף הפרנסה כך

כ. ובאמת מצאנו לרבותינו שכתבו שגם בשאר ימות השנה גדול כח הצדקה לכפר ולתקן לאדם כל חטא ואשם, וכמו שאמרו במדרש (דב"ר פ"ה, ג) "זה שאמר הכתוב עושה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח. הקרבנות אין מכפרים אלא לשוגג, והצדקה והדינים מכפרים בין לשוגג בין למזיד", הרי שכל הצדקה לכפר עוונותיו של אדם גדול אף יותר מכח הקרבנות [ועיין במנוחת שלום ח"ב סי' סח]. וכל שכן בימי החנוכה הללו שיש בהם ענין נוסף בנתינת הצדקה כפי שהבאנו, וגם הוא זמן המוכן ומיועד לתשובה כמו שנתבאר למעלה, שהצדקה תועיל הרבה הרבה לכפר ולטהר כל אדם מחטאיו.

היא. נגזר לאדם כמות מזונותיו אשר ראויה לו, וכל עבודה נוספת והשתדלות יתירה כמוה כפתיחת ברז נוסף לאותה החבית...

ולכן דוקא בימים אלו, בכדי לפרסם את אמונתנו השלימה בהקב"ה, ואת בטחוננו בו שהוא לבדו יספיק לנו את כל צרכנו וכל מזונותינו ופרנסתנו, אנו מרבים בנתינת הצדקה. כי בשונה מהיוונים הארורים אשר אינם מסוגלים להבין כיצד ניתן לפזר ממון רב לצדקה, והלא האדם מפסיד את מעותיו שטרח ויגע בהם כל כך, אנו יודעים כי לא זו בלבד שאין נתינת הצדקה מחסרת את ממוננו, אלא אדרבה, מוסיפה עליו עוד, וכמו שאמרו בגמרא (גיטין ז.) "אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמין יעשה מהן צדקה, וכל שכן כשהן מרובין".

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שבזכות הזהירות במצוות הצדקה, נזכה לחזות במו עינינו בקיומה והתגשמותה של תפילתנו "וקרב לנו הישועה, כי אין קץ לימי הרעה", וכמו שאמרו רבותינו במדרש (ילקו"ש ישעיהו פנ"ו רמז תפד, וע"י ב"ב י.) "דרש רבי יהודה בר אלעאי, גדולה צדקה שמקרבת הישועה שנאמר 'ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא'", במהרה בימינו, אכי"ר.

